AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

WYDZIAŁ STRATEGICZNO-OBRONNY

AON wewn. 4296/91

Egz. Nr.....

BEZPIECZEŃSTWO NARODOWE A WALKI NIEZBROJNE

(studium)

Biblioteka Główna
Akademii Obrony Narodowej
S/1554
05-001554-004-0

60396

WARSZAWA 1991

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

Wydział Strategiczno-Obronny

Egz. nr 4

AON wewn. 4296/91

BIBLIOTEKA GŁÓWNA - ARCHIWUM
Nr ewid. 60396
II
Akademii Obrony Narodowej

BEZPIECZEŃSTWO NARODOWE A WALKI NIEZBROJNE

/studium/

51/1554

BIBLIOTEKA GŁÓWNA
Nr ewid.
III
Działu Zbiorów Zwartych Akademii O

WARSZAWA 1991

Opracował zespół w składzie:

1. płk prof.dr hab. Wojciech ŁEPKOWSKI
2. płk w st. spocz.doc.dr hab. Longin MUCHA /kierownik zespołu/
3. ppłk dr Mieczysław PELC
4. płk dr Józef ZUBEK

Redakcja - mgr Ewa Dziewicka-Janicka

S P I S T R E Ś C I

	Strona
WSTĘP	5
1. BEZPIECZEŃSTWO NARODOWE	7
1.1. Pojęcie bezpieczeństwa narodowego	7
1.2. Rodzaje niezbrojnych zagrożeń bezpieczeństwa narodowego	14
1.3. Charakter zagrożeń niezbrojnych	20
1.4. Sposoby przeciwstawiania się niezbrojnym zagrożeniom bezpieczeństwa narodowego	25
2. WALKI NIEZBROJNE	31
2.1. Ogólna charakterystyka walki niezbrojnej	31
2.1.1. Podstawowe pojęcia	31
2.1.2. Istota walki niezbrojnej	35
2.1.3. Metody walki niezbrojnej	42
2.2. Rodzaje i potencjał walki niezbrojnej	47
2.3. Zadania i zasady walki niezbrojnej ...	52
2.3.1. Zadania walki niezbrojnej	53
2.3.2. Zasady walki niezbrojnej	57
3. ZWIĄZKI I ZALEŻNOŚCI MIĘDZY BEZPIECZEŃSTWEM NARODOWYM A WALKĄ NIEZBROJNĄ	62
ZAKOŃCZENIE	70
PODSTAWOWE POJĘCIA	72
WYKORZYSTANE MATERIAŁY ŹRÓDŁOWE	76

W S T Ę P

Podstawowym zadaniem kierownictwa politycznego każdego państwa jest zapewnienie bezpieczeństwa narodowego, umożliwiającego ciągły rozwój społeczeństwa. Współcześnie bezpieczeństwa narodowego nie można ograniczać wyłącznie do zapewnienia niepodległości i suwerenności państwa, bowiem zarówno naród w całości, jak i poszczególne jego grupy są zagrożone przez wiele czynników, takich jak: ekonomiczne, ekologiczne, biologiczne itp. Historia zresztą wskazuje, że narody mogą istnieć i rozwijać się nie mając własnego państwa /naród polski podczas zaborów, współcześnie Kurdowie żyjący w ramach innych państw itp./.

Bezpieczeństwo narodowe rozumiane w sposób kompleksowy może być zagrożone zarówno czynnikami zewnętrznymi, jak i wewnętrznymi. Zagrożenia te są rezultatem oddziaływania szeregu obiektywnych i subiektywnych czynników, wynikających ze sprzeczności natury ideologicznej, społecznej, ekonomicznej oraz wielu innych. Przeciwstawianie się tym zagrożeniom może i powinno przybierać różne formy. Każda z nich jest w określonych warunkach mniej lub bardziej skuteczna. Dlatego też wybór tych form jest sztuką, która powinna być umiejętnie wykorzystywana przez kierownictwo polityczne państwa. Zagrożenie bezpieczeństwa narodowego w poszczególnych dziedzinach stale się zmienia, i to w różnym stopniu. Zatem, aby zapewnić możliwość rozwoju narodu, każde państwo powinno wydzielać stosowne do zagrożenia środki, umożliwiające przeciwstawienie się zagrożeniom już istniejącym lub mogącym wystąpić w przyszłości.

Za cel główny niniejszej pracy uznano przedstawienie całokształtu problematyki bezpieczeństwa narodowego oraz roli i miejsca walk niezbrojnych w dziele jego zapewnienia. Biorąc pod uwagę wymieniony cel pracy, rozległość rozpatrywanego problemu oraz różnorodność po-

glądów w tym zakresie, przedstawiono w niniejszym opracowaniu pojęcie bezpieczeństwa narodowego, rodzaje występujących współcześnie zagrożeń, sposoby przeciwdziałania tym zagrożeniom, ogólną charakterystykę walk niezbrojnych oraz zadania i zasady ich prowadzenia.

Każdy z wymienionych bloków problemowych stanowi umownie zamkniętą całość, która może stać się obiektem obszernych studiów. W celu uzyskania maksymalnej zwartości opracowania przedstawiono w nim jedynie te zagadnienia, które uznano za węzłowe.

Złożoność rozpatrywanej problematyki, jej obecne znaczenie dla naszego narodu, a także brak materiałów przedstawiających w sposób kompleksowy sposoby przeciwstawiania się zagrożeniom bezpieczeństwa narodowego drogą walk niezbrojnych, wskazały na celowość zorganizowania w Akademii Obrony Narodowej konwersatorium nt. "Bezpieczeństwo narodowe a walki niezbrojne".x/ W jego trakcie zwrócono uwagę głównie na różną interpretację pojęcia "bezpieczeństwo narodowe", przedstawiono niektóre czynniki wpływające na stan naszego bezpieczeństwa narodowego oraz wskazano na możliwości i sposoby jego zapewnienia. Rezultaty konwersatorium wykorzystano do poprawienia i uzupełnienia wcześniej opracowanego projektu.

Zespół autorski zdaje sobie w pełni sprawę z tego, że prezentowana problematyka należy do bardzo złożonych, a więc jej pełne opracowanie przez tak nieliczne grono jest wręcz niemożliwe. Oddając do rąk Czytelnika niniejsze studium jesteśmy przekonani, że stanowić będzie materiał wyjściowy do dalszych pogłębionych badań.

---

x/ por. Materiały z konwersatorium nt. "Bezpieczeństwo narodowe a walka niezbrojna". Wyd. AON Warszawa 1991.

1. BEZPIECZEŃSTWO NARODOWE

1.1. Pojęcie bezpieczeństwa narodowego

Bezpieczeństwo jest podstawową potrzebą jednostek, grup społecznych, państw i całych systemów politycznych. Wynika to z obiektywnych warunków bytowania człowieka. Bezpieczeństwo narodowe stanowi wartość nadrzędną, decydującą o perspektywach jego rozwoju.

Za stan bezpieczeństwa narodowego są odpowiedzialne organa państwowe, które powinny prowadzić stosowną politykę przede wszystkim zagraniczną, ale również wewnętrzną. Polityka ta musi być prowadzona w sposób, który nie stwarza zagrożeń dla innych państw i nie odbywa się ich kosztem. Stąd między innymi dążenie do budowy systemu bezpieczeństwa zbiorowego, opartego na współpracy z innymi państwami.

Pojęcie bezpieczeństwa narodowego różnie jest definiowane. Na potrzeby niniejszego opracowania proponuje się uznać, że jest to stan wywołujący poczucie możliwości rozwoju narodu wynikające z braku zagrożenia zewnętrznego i wewnętrznego, jak też możliwości obrony przed tymi zagrożeniami.x/ Stan bezpieczeństwa narodowego zmienia się wraz z uwarunkowaniami, jakie nań wpływają /przede wszystkim międzynarodowymi/. Dlatego też ma ono ścisły związek z bezpieczeństwem międzynarodowym, oznaczającym taki stan stosunków międzynarodowych, w którym zapewnione jest wspólne bezpieczeństwo państw co najmniej danego regionu. Wszystkie jednak czynniki kształtujące bezpieczeństwo narodowe muszą być rozpatrywane w szerokim aspekcie zmieniających się uwarunkowań, w tym również międzynarodowych.

---

x/ Inne propozycje definicji bezpieczeństwa narodowego - załącznik - podstawowe pojęcia.

O bezpieczeństwie narodowym można mówić wówczas, gdy brak jest zagrożenia, albo gdy państwo jest w stanie zorganizować odpowiednio skuteczną obronę przed wszelkimi możliwymi rodzajami zagrożeń.

Jest to istotne, bowiem przez bardzo długi okres bezpieczeństwo narodowe kojarzyło się przede wszystkim z brakiem zagrożenia wojskowego, a zwłaszcza możliwości dokonania napaści przez inne państwo lub koalicję państw, najczęściej wbrew zawartym wcześniej porozumieniom o nieagresji. Zagrożenie takie oczywiście istnieje do dziś, mimo, że przemoc zbrojna w znacznym stopniu straciła na znaczeniu. Siła wojskowa, a nawet przewaga nad przeciwnikiem w obecnej sytuacji nie zapewnia jednak już szeroko rozumianego bezpieczeństwa narodowego.Nie ulega bowiem wątpliwości, że wojna /szczególnie prowadzona w Europie/, bez względu na motywy, które by spowodowały jej wywołanie, może przekształcić się w powszechną katastrofę[x/], która w żadnym wypadku nie zapewni osiągnięcia jakiegokolwiek racjonalnego celu politycznego.

Wydawałoby się więc, że w tej sytuacji traci sens utrzymywanie sił zbrojnych. Tak jednak nie jest. Głównym tego powodem jest z jednej strony brak pewności co do przestrzegania deklaracji pokojowych składanych przez inne państwa, czy nawet podejmowania określonych decyzji rozbrojeniowych, z drugiej zaś fakt, że siły zbrojne odgrywają jeszcze bardzo konkretną rolę odstraszającą ewentualnego przeciwnika przed agresją, a także w dalszym ciągu stanowią środek nacisku na inne państwa. Istnienie sił zbrojnych, możliwość ich wykorzystania nie tylko w walce zbrojnej prowadzonej w czasie wojny, powoduje realne zagrożenie i musi być uwzględniane przy ocenie stanu wojskowego zagrożenia bezpieczeństwa narodowego. W dalszym ciągu występuje więc konieczność przeciwstawiania się zagrożeniom wojskowym przez siły zbrojne odpowiednio przygotowane i utrzymywane w wymaganym stanie gotowości bojowej. Ilość i jakość tych sił powinna być

---

x/ J.Kaczmarek: Wojna, pokój czy kataklizm atomowy. Warszawa 1987.

jednak proporcjonalna do istniejącego zagrożenia i nie przekraczała niezbędnego minimum, a więc takiej wielkości, która jest nieodzowna do obrony, a jednocześnie zbyt mała do wykonania niespodziewanego ataku.x/

Zagrożenie wojskowe można zmniejszyć przez zawieranie odpowiednich sojuszy wojskowych. Z naszych doświadczeń historycznych wynika jednak, że nie zawsze można liczyć na skuteczną pomoc wojskową sojusznika. Oprócz tego każdy sojusz wojskowy powoduje, że korzyści osiągane w rezultacie jego zawarcia związane są z pewnymi wyrzeczeniami. Wyrzeczenia te nie mogą dotyczyć jednak wartości nadrzędnych, do których zalicza się zachowanie suwerenności państwa.

Zagrożenie bezpieczeństwa narodowego w sferze wojskowej, bardzo groźne w skutkach, charakteryzuje się tym, że stosunkowo łatwo jest je określić, a więc sprecyzować jego charakter, zasięg, przewidzieć skutki itd. Wymierne są również potrzeby i wymagania w zakresie obrony przed zagrożeniem wojskowym. Trudniej natomiast taką obronę zorganizować i zapewnić jej skuteczność w czasie wojny.

Oprócz sfery wojskowej istnieje jednak bardzo rozległa sfera pozawojskowych zagrożeń bezpieczeństwa narodowego. Do niej zalicza się przede wszystkim zagrożenia ekonomiczne, a także socjalne, ekologiczne, zagrożenie biologicznego życia narodu, zagrożenia kulturowe i wiele innych.

Sfera zagrożeń pozawojskowych tym się charakteryzuje, że niezmiernie trudne, a niekiedy wręcz niemożliwe jest stwierdzenie zamierzonej działalności szkodliwej dla narodu, a w związku z tym

---

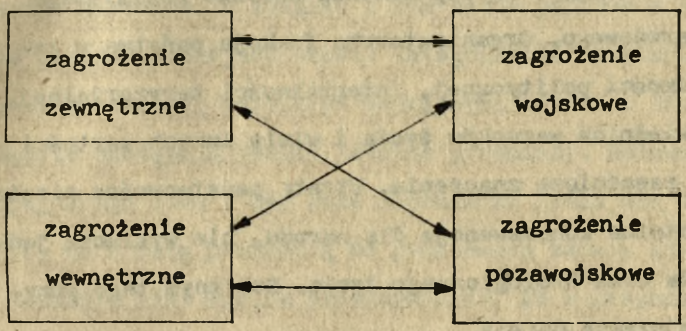
x/ Pojęcie "niezbędnego minimum wojskowego potencjału obronnego" nie jest dokładnie sprecyzowane. Jego wielkość - na przykład liczebność armii niekiedy określa się w stosunku do liczby ludności, wielkości bronionego obszaru, czy długości bronionej granicy. Średnie nasycenie armii uzbrojeniem i sprzętem wojskowym pozwala w przybliżeniu określić ilość tego sprzętu uznawaną za minimalnie niezbędną do obrony.

przewidzieć i w porę przeciwdziałać skutkom tego rodzaju zagrożeń. Niekiedy trudno jest ocenić, czy dana akcja międzynarodowa jest działalnością np. charytatywną, tzw. wyciągnięciem pomocnej dłoni, czy też rozmyślnym negatywnym oddziaływaniem mającym w konsekwencji destrukcyjny wpływ na społeczeństwa i gospodarkę.

Podjęcie działań mających na celu zapewnienie bezpieczeństwa narodowego, jest jednym z głównych zadań najwyższych organów władzy i administracji państwa /parlamentu, prezydenta, premiera, ministrów itd./, które zadanie to realizują poprzez swoje wypecjalizowane organy. Podstawowe decyzje związane z zapewnieniem bezpieczeństwa narodowego podejmują politycy. Rola wojskowych sprowadza się w zasadzie do przedstawienia realnie istniejącego i prognozowanego zagrożenia wojskowego oraz sposobów przeciwstawiania się tym zagrożeniom. Wojskowi są jednak zainteresowani również sposobami zapewnienia bezpieczeństwa narodowego w sferze niezbrojnej, przede wszystkim dlatego, że każde z tych zagrożeń w określonym stopniu wpływa na możliwości sił zbrojnych. Dotyczy to głównie sfery ekonomicznej. Ma ona bowiem decydujący wpływ na skuteczność przeciwdziałania zagrożeniom wojskowym.

Zagrożenie bezpieczeństwa narodowego można podzielić na zewnętrzne i wewnętrzne. Trzeba jednak podkreślić, że jest to podział nieostry. Na przykład: zagrożenie wojskowe, zaliczane z reguły do zagrożenia zewnętrznego, może mieć również charakter wewnętrzny /np. w wypadku wojny domowej/, zagrożenie ekonomiczne może powstać na skutek zarówno przyczyn zewnętrznych, jak i wewnętrznych.

Poniższy rysunek ilustruje główne rodzaje zagrożeń bezpieczeństwa narodowego oraz ich wzajemne powiązania i zależności.

Bezpieczeństwo narodowe zapewni się wówczas, gdy zostaną stworzone warunki do:

- istnienia narodu jako wyróżnionej grupy etnicznej;
- biologicznego życia ludności;
- funkcjonowania państwa jako niezależnej jednostki politycznej;
- zachowania integralności terytorialnej;
- akceptowanych przez społeczeństwo warunków życia i perspektyw dalszego ich rozwoju.

Istnienie narodu jako odrębnej grupy etnicznej oraz biologiczne życie ludności kraju są wartościami nadrzędnymi. Ich utrata powoduje, że wszystkie inne wartości nie mają większego znaczenia. zagrożenia tego typu na ogół powstają w czasie wojny. Istnieje jednak wiele innych realnych zagrożeń, jakie niesie ze sobą rozwój współczesnej cywilizacji, takich jak na przykład niszczenie środowiska naturalnego /w tym niszczenie warstwy ozonu w atmosferze/, niemożność opanowania niektórych chorób współczesnej cywilizacji, ze względu na niski poziom kultury sanitarnej i inne. Są to zagrożenia trudne do przezwyciężenia przez narody.

Funkcjonowanie państwa jako niezależnej jednostki politycznej i administracyjnej jest o tyle ważne, że to właśnie państwo organizuje wszelkie przedsięwzięcia na forum międzynarodowym, jak i wewnątrz kraju, zmierzające do zapewnienia szeroko rozumianego bezpieczeństwa narodowego. Organizatorska funkcja państwa w zachowaniu niezależności politycznej, integralności terytorialnej, zapewnienie odpowiednich warunków życia i wielu innych wartości miała i ma nadal zasadnicze znaczenie. Utrata państwowości niesie ze sobą bardzo istotne konsekwencje dla narodu, nie wyklucza jednak jego istnienia oraz biologicznego życia. Dobitnym tego przykładem są nasze ojczyste dzieje.

Niezależność polityczna, rozumiana jest przede wszystkim jako możliwość swobodnego wyboru ustroju wewnętrznego państwa, /akceptowanego przez społeczeństwo/, który byłby zgodny z nadrzędnym interesem narodu.

Poczucie bezpieczeństwa narodowego wynikające z niezależności politycznej jest o tyle istotne, że wszelkie ograniczenia w tym względzie odbierane są przez społeczeństwo jako swojego rodzaju bezsilność państwa w regulowaniu najbardziej żywotnych interesów narodowych na forum międzynarodowym, jak również w rozstrzyganiu problemów wewnętrznych. To poczucie bezsilności udziela się dość powszechnie społeczeństwu, powodując niechęć do aktywnego działania.

Zachowanie integralności terytorialnej ma szczególne znaczenie dla naszego państwa, wobec ciągle jeszcze zgłaszanych w tym względzie roszczeń. W czasie pokoju jest to domena polityki i dyplomacji. Chodzi przede wszystkim o pozyskanie opinii światowej dla naszych słusznych żądań zachowania niezmiennych granic, oraz udzielenie nam niezbędnych w tym zakresie gwarancji. Zapewnienie trwałości granic ma podstawowe znaczenie dla bezpieczeństwa narodowego.

Wszelkie działania mogące naruszyć integralność terytorialną niosą bowiem za sobą niebezpieczeństwo wybuchu konfliktu /z konfliktem zbrojnym włącznie/ i w sposób ewidentny naruszają bezpieczeństwo narodowe. W związku z tym każde państwo w swojej polityce na pierwszym miejscu stawia integralność terytorialną i gotowe jest bronić jej wszelkimi dostępnymi siłami i środkami. W tym względzie następują jednak istotne przemiany. Budowa "wspólnego europejskiego domu", być może doprowadzi jeśli nie do zniesienia granic, to z całą pewnością do gruntownej zmiany ich dotychczasowej funkcji. Jest wielce prawdopodobne, że w przyszłości powstanie możliwość swobodnego wyboru miejsca zamieszkania i pracy w obrębie danej wspólnoty. Może to zmienić nasze dotychczasowe poglądy na znaczenie integralności terytorialnej poszczególnych państw jako warunku bezpieczeństwa narodowego.

Warunki życia ludności w państwie to pojęcie dość pojemne, dotyczą one przede wszystkim warunków materialnych, co naturalnie nie wyklucza znaczenia na przykład poziomu życia kulturalnego narodu czy innych wartości. W harmonijnie rozwijającym się społeczeństwie warunki życia są adekwatne do poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego państwa i jego perspektyw, dających poczucie bezpieczeństwa. Ważne jest również przekonanie o sprawiedliwości społecznej i o tym, że władze państwowe mają właściwy program i skutecznie go realizują. Pogorszenie warunków życia obywateli oraz utrata przez nich przekonania o możliwościach ich przezwyciężenia z reguły prowadzą do niepokojów społecznych, przejawiających się w formie demonstracji, strajków, a nawet konfliktów zbrojnych. Stanowi to oczywiste zagrożenie bezpieczeństwa narodowego.

Należy zaznaczyć, że mimo niewątpliwego zmniejszenia się zagrożenia wojskowego, utrzymywanie sił zbrojnych przez poszczególne

państwa na mało zmienionym od lat poziomie wpływa na stan naszego bezpieczeństwa narodowego, zmuszając do poszukiwania sposobów osiągania celów politycznych, innymi, pozawojskowymi środkami. O ile jednak stosunkowo dokładnie zbadana jest wojskowa sfera zagrożeń bezpieczeństwa narodowego, o tyle sfera zagrożeń pozawojskowych stanowi obszar zbyt słabo spenetrowany. Stąd w dalszej części opracowania problemowi temu poświęcona będzie główna uwaga.

1.2. Rodzaje niezbrojnych zagrożeń bezpieczeństwa narodowego

W wyniku zachodzących na arenie międzynarodowej przemian społeczno-politycznych, cywilizacyjnych i innych, szeroko rozumiane bezpieczeństwo narodowe znajduje się stale w stanie zagrożenia. Są to zagrożenia bezpośrednie lub pośrednie, aktualnie istniejące lub mogące wystąpić w przyszłości. Podstawową rolą nauki zajmującej się bezpieczeństwem narodowym jest wykrywanie oznak wskazujących na już występujące lub mogące w przyszłości wystąpić różnego rodzaju zagrożenia w tym względzie aby ułatwić podejmowanie w porę odpowiednich przedsięwzięć minimalizujących ich skutki, a nawet umożliwić ich neutralizację. Chodzi o poznawanie przyczyn tych zagrożeń, ich rodzajów, właściwości, a także skutków, jakie mogą spowodować. Ogromna różnorodność występujących zagrożeń bezpieczeństwa narodowego utrudnia ogarnięcie całej o nich wiedzy. W niniejszym opracowaniu główna więc uwaga zostanie skupiona na określeniu wspólnych cech występujących współcześnie zagrożeń bezpieczeństwa narodowego, ich rodzajów i właściwości.

Przyczynami pojawiających się zagrożeń bezpieczeństwa narodowego są stale zachodzące w świecie przemiany, których nie można powstrzymać, gdyż są one z reguły konsekwencją działania praw natury. Na każdym etapie rozwoju ludzkości i w każdej dziedzinie przyczyny te są różne, dlatego też konieczna jest stała analiza

zachodzących w świecie procesów i formułowanie na jej podstawie uzasadnionych wniosków. Tego rodzaju analizy mogą oczywiście z powodzeniem prowadzić jedynie specjaliści: socjologowie, ekonomiści, politolodzy itp. Dlatego też w niniejszym opracowaniu nie będą wysuwane hipotezy i twierdzenia odnoszące się do poszczególnych dziedzin, lecz wskazane będą w sposób ogólny a jednocześnie kompleksowy zagadnienia wymagające badań.

Generalnie rzecz biorąc, wszystkie występujące zagrożenia bezpieczeństwa narodowego można podzielić na zbrojne i niezbrojne. Problematyka zbrojnego zagrożenia bezpieczeństwa narodowego, niezależnie od dostrzeganych współcześnie przemian w tym zakresie, została dość szeroko w wielu publikacjach naświetlona. W tej pracy nie będzie się więc omawiać problematyki zbrojnego zagrożenia, uwaga zostanie natomiast skupiona na zagrożeniach niezbrojnych, z wyróżnieniem ich właściwości oraz dziedzin występowania.

Wszystkie niezbrojne zagrożenia bezpieczeństwa narodowego można rozważać przynajmniej w trzech dziedzinach: biologicznej, społecznej, politycznej. W każdej z nich trzeba wyróżnić przynajmniej główne rodzaje zagrożeń, gdyż wszystkich już występujących lub mogących wystąpić w przyszłości nie sposób nawet wymienić.

Tabela nr 1

Rodzaje niezbrojnych zagrożeń bezpieczeństwa narodowego

Dziedziny	Rodzaje zagrożeń
1. Biologiczna	Ekologiczne Chorobami cywilizacyjnymi
2. Społeczna	Socjalne Ekonomiczne Cywilizacyjne
3. Polityczna	Ideologiczne Swobód obywatelskich Bezpieczeństwa państwa

W dziedzinie biologicznej dostrzega się współcześnie przede wszystkim zagrożenia: ekologiczne i rozprzestrzenianie się chorób cywilizacyjnych. Trzeba podkreślić, że zagrożenia z tej grupy mają podstawowe znaczenie dla bytu narodu. Jeśli bowiem życie biologiczne narodu zostanie unicestwione, wówczas wszystkie inne zagrożenia stracą sens /społeczne, polityczne i inne/. Jest oczywiste, że zagrożenia biologiczne nie wynikają same z siebie, są konsekwencją zubożenia ekonomicznego, opóźnień cywilizacyjnych, upadku moralnego i innych. Z kolei zagrożenia w pozostałych dziedzinach są ściśle uzależnione od biologicznych. Zagrożeń biologicznych, społecznych i politycznych nie wolno więc rozpatrywać w oderwaniu od siebie.

Przykładów zagrożenia bezpieczeństwa narodowego w dziedzinie biologicznej można wskazać wiele. Dla naszego narodu współcześnie podstawowe znaczenie ma zagrożenie ekologiczne, wynikające ze skażenia gleby, powietrza i wody /ocenione jako jedno z największych w Europie/. Powstało ono w konsekwencji oddziaływania różnych czynników wewnętrznych i zewnętrznych, obiektywnych i subiektywnych /istnienia naturalnych bogactw - węgla kamiennego i brunatnego, złóż siarki i innych/, przyspieszonej i niekontrolowanej industrializacji kraju,/a zwłaszcza przemysłu ciężkiego/ położenia geograficznego, powodującego napływanie do nas zanieczyszczeń z innych państw, uzależnień politycznych itp. W rezultacie systematycznej, nie kontrolowanej ekspansji współczesnych cywilizacji dochodzi do nieodwracalnych często przeobrażeń środowiska naturalnego, a w konsekwencji do zmiany klimatu, produkcji szkodliwej żywności, wzrostu zachorowań itp., odczuwalnych również w naszym kraju.

W dziedzinie biologicznej na szczególną uwagę zasługuje też rozszerzanie się chorób cywilizacyjnych /takich jak: nowotwory, choro-

roby układu krążenia oraz układu oddechowego, a także nowych, dotychczas nieznanych, jak AIDS/. W rezultacie ich rozprzestrzeniania się maleją możliwości przeciwstawienia się wszelkim innym zagrożeniom naszego bezpieczeństwa. Malejąca liczba zdolnych do pracy musi utrzymywać coraz więcej ludzi upośledzonych i chorych, co nie pozostaje bez wpływu na rozwój ekonomiczny kraju, nastroje społeczne, stabilność państwa itp.

Przykłady krajów i narodów opóźnionych w rozwoju wskazują, że u ich podłoża leżą biologiczne warunki życia, dlatego też zagrożenia w tym zakresie są szczególnie groźne.

W dziedzinie społecznej na uwagę zasługują przede wszystkim zagrożenia: socjalne, ekonomiczne, cywilizacyjne.

Życie społeczne narodu w dużym stopniu jest uzależnione od bezpieczeństwa socjalnego. Zagrożenia socjalne, przejawiające się w ubożeniu coraz większej części społeczeństwa, wynikają m.in. z założonych rozwarstwień społeczeństwa, wprowadzenia wolnej konkurencji w warunkach niskiego stopnia rozwoju ekonomicznego itp. Niedostatek bezpieczeństwa socjalnego - poszerzanie się bezrobocia, pojawianie się ludzi bezdomnych, a nawet głodu, stanowi poważne ostrzeżenie przed mogącymi się mnożyć patologicznymi zachowaniami /kradzieżami, rozbojami, narkomanią, terroryzmem itp./, rozprzestrzenianiem się chorób psychicznych, rozwojem ideologii przemocy lub mistycyzmu, które w każdym przypadku będą ujemnie wpływać na stan naszego bezpieczeństwa narodowego.

Bezpieczeństwo narodowe jest współcześnie szczególnie zagrożone przez nienadążanie rozwoju ekonomicznego za ogólnym postępem, w rezultacie czego słabsze narody zostają podporządkowane silniejszym ekonomicznie, które narzucają im swoje warunki /niekorzystne kredyty, ceny na surowce, technologie itp./. Rozwój ekonomiczny jest

przy tym w dużym stopniu uzależniony nie tylko od posiadanych bogactw naturalnych, ale także przyjętego systemu społecznego, preferującego nowoczesność lub opierającego się na przestarzałych rozwiązaniach. W rezultacie nierówności ekonomicznych często dochodzi do kryzysów ekonomicznych, konfliktów między poszczególnymi narodami, a także grupami społecznymi /destabilizujących istniejący ład/. Coraz ściślejsze współcześnie międzynarodowe powiązania ekonomiczne powodują, iż występujące w tej dziedzinie zagrożenia są obiektywne, niezależne od wyników osiąganych zwłaszcza przez słabszych partnerów.

Do podstawowych zagrożeń społecznych można zaliczyć także zagrożenia cywilizacyjne, przejawiające się w nienadążaniu poszczególnych narodów za rozwojem naukowo-technicznym. Z reguły jest to spowodowane słabością ekonomiczną, w wielu jednak przypadkach także niedostatkami przyjętego w danym państwie systemu społecznego. W rezultacie osłabienia tempa rozwoju naukowo-technicznego następuje między innymi odpływ najbardziej światłej części społeczeństwa do innych, bardziej rozwiniętych krajów wskutek czego pogłębia się proces degradacji oświaty i kultury w narodzie, powodujące stały jego upadek.

W dziedzinie politycznej na szczególne podkreślenie zasługują co najmniej zagrożenia: ideologiczne, swobód obywatelskich oraz bezpieczeństwa państwa.

Panująca w kraju ideologia nie pozostaje bez wpływu na bezpieczeństwo narodowe, ład i porządek wewnętrzny, a także na stosunki międzynarodowe. Przemiany społeczne zawsze sterowane są przez określoną ideologię wytyczającą kierunki działań. W razie załamania się przyjętego systemu społecznego odrzucana jest również sterująca nim ideologia, co nieuchronnie prowadzi do ostrej walki na tym

tle, a w konsekwencji do przejściowego osłabienia bezpieczeństwa narodowego. Długotrwałe, a przy tym głębokie sprzeczności między dotychczas panującą a nową ideologią powodują z reguły zaburzenia społeczne, przybierające niekiedy postać rewolucji /narzucania przemocą nowych porządków społecznych, podporządkowywania dotychczas panujących grup społecznych innym grupom/. Rozwój nowych ideologii prowadzi do konfliktów między grupami je prezentującymi, do destabilizacji życia narodu. Trzeba jednak podkreślić, że w rezultacie ścierania się różnych ideologii powstają z reguły nowe, bardziej racjonalne systemy społeczne.

Zagrożenie swobód obywatelskich narodu wyraża się przede wszystkim w ograniczeniu możliwości nieskrępowanego rozwoju poszczególnych ludzi, a także możliwości realizacji interesów grupowych, niesprzecznych z obowiązującym prawem. Zagrożenia w tym zakresie mogą być rezultatem działań zarówno sił wewnętrznych /np. anarchistycznych, terrorystycznych/, jak i sił zewnętrznych /dążących do destabilizacji porządku wewnętrznego drogą manipulacji nastrojami poszczególnych grup społecznych/. Trzeba tu jednak podkreślić, że niczym nie skrępowane swobody obywatelskie, zapewnione przez zbyt liberalne prawo, mogą być powodem rozluźnienia dyscypliny społecznej, upadku obyczajowości itp., dlatego w każdym państwie reguluje się wolności osobiste w sposób wyważony, dostosowany do zaistniałych warunków.

Zagrożenie bezpieczeństwa państwa może wynikać ze słabości władzy, niemożności wyegzekwowania przez nią demokratycznie ustanowionych praw, przyczyniając się w ten sposób do powstawania zagrożeń we wszystkich innych omawianych uprzednio dziedzinach. Bezpieczeństwu państwa, mającemu zapewnić dogodne warunki rozwoju narodu, nie sprzyjają gwałtowne zmiany systemów społeczno-politycznych,

waśnie narodowe i inne, a także dążenia państw do osłabienia sąsiadów w celu wyciągnięcia z tego korzyści.

Przedstawione powyżej niezbrojne zagrożenia bezpieczeństwa narodowego występują we wzajemnym powiązaniu, przy czym nie ma między nimi wyraźnych granic /np. między zagrożeniem ekonomicznym a zagrożeniem społecznym itp./. Zagrożenia te odznaczają się cechami, które zostaną poniżej scharakteryzowane według kryteriów umożliwiających ich ocenę oraz podejmowanie właściwych przeciwdziałań.

1.3. Charakter zagrożeń niezbrojnych

Charakter zdarzeń, procesów, zjawisk określają ich cechy, które można rozpatrywać z wielu różnych punktów widzenia. Poniżej przedstawione zostały wybrane kryteria oraz wynikający z nich charakter zagrożeń bezpieczeństwa narodowego.

Tabela nr 2

Kryterium wyróżniające	Charakter zagrożenia
1. Przyczyna	Obiektywny - subiektywny
2. Sposób wystąpienia	Przewidywany-niespodziewany
3. Okres występowania	Aktualny - przyszły
4. Znaczenie	Podstawowy - drugorzędny
5. Skala	Globalny-regionalny-lokalny
6. Czas trwania	Długotrwały - przemijający
7. Przebieg	Gwałtowny - umiarkowany
8. Skutki	Znaczący - ograniczony

Ze względów metodycznych analizę wymienionych cech rozpoczynamy od przyczyn ich wystąpienia. Generalnie rzecz traktując trzeba tu wyróżnić przyczyny obiektywne, niezależne od dążeń, postaw i działań narodu oraz przyczyny subiektywne, wynikające z określonych jego dążeń, postaw i działań. Zagrożenie bezpieczeństwa narodowego może wynikać zarówno z niedostrzegania czynników je powodujących, z nie dość skutecznego ich neutralizowania, jak i ze względu na obiektywny brak możliwości wpływania na przebieg procesów stwarzających lub mogących w przyszłości powodować te zagrożenia. Mogą one wynikać przy tym z działania sił natury, działania przeciwnika zewnętrznego, jak i stanu narodu, jego stopnia rozwoju. W każdym z tych przypadków konieczna jest innego rodzaju aktywność narodu, poszukiwanie innych sposobów eliminowania zagrożeń.

Zagrożenie bezpieczeństwa narodowego może być niespodziewane lub też przewidywane. Wystąpienie zagrożenia niespodziewanego, w pełni zaskakującego, może mieć miejsce jedynie w przypadku kataklizmów. Wszystkie inne zagrożenia bezpieczeństwa narodowego mogą i powinny być z większym lub mniejszym prawdopodobieństwem określone. Niezmiernie ważne jest zwłaszcza odpowiednio wczesne wykrycie symptomów narastających zagrożeń, i to z takim wyprzedzeniem, aby można było zrealizować wszystkie przedsięwzięcia neutralizujące, a nawet eliminujące ich przyczyny. Współcześnie, w każdym liczącym się państwie, wielką uwagę przykłada się do analiz trendów rozwojowych obserwowanych w poszczególnych dziedzinach, które umożliwiłyby wczesne podejmowanie działań zapobiegających przyszłym zagrożeniom.

Z praktycznego punktu widzenia niezwykle ważne znaczenie ma określenie stadium zagrożenia, czy ono już występuje czy może za-

istnieć w bliższej lub dalszej przyszłości. Wynika to z innego sposobu przeciwstawiania się już zaistniałym oraz przyszłym zagrożeniom. Aktualnie występujące zagrożenie jest w dużym stopniu znane, a przy tym zachodzi konieczność przeciwstawienia się mu bez dłuższego przygotowania, niejako "z marszu". Gdy przewiduje się wystąpienie określonego zagrożenia bezpieczeństwa narodowego w przyszłości, niezmiernie trudne jest określenie jego stopnia, terminu wystąpienia, rodzaju itp., co oczywiście nie sprzyja przygotowaniu narodu do stawiania oporu, jednak umożliwia rozłożenie związanych z tym przedsięwzięć w czasie, ich korygowanie /intensyfikowanie lub zmniejszanie/.

Występujące w poszczególnych dziedzinach zagrożenia bezpieczeństwa narodowego nie są jednakowo brzemienne w skutki. Ocena konsekwencji tego zagrożenia jest oczywiście w każdym wypadku subiektywna; dla jednych większym zagrożeniem będzie upadek ekonomiczny, natomiast dla innych ograniczenie swobód obywatelskich. Aby właściwie ocenić znaczenie danego zagrożenia oraz wyróżnić zagrożenie główne, przy ich analizie trzeba uwzględniać wszystkie podstawowe dziedziny oraz prawdopodobne skutki jakie mogą one powodować dla kompleksowo rozumianego bezpieczeństwa narodowego. Wyróżnienie podstawowych zagrożeń umożliwi racjonalizację podejmowanych wysiłków i osiągnięcie założonych celów.

Skala zagrożeń bezpieczeństwa narodowego może być bardzo różna, począwszy od globalnych przez regionalne, a skończywszy na lokalnych. Zagrożenia globalne, na które narażone są wszystkie narody współczesnego świata, stają się ze względu na skalę niezwykle trudne do wyeliminowania. Przykładem mogą być rosnące zanieczyszczenia naturalnego środowiska, rozwijające się choroby cywilizacyjne, rozpowszechnianie się narkomanii itp. Przeciwdziałanie tym

zagrożeniom, prowadzone wspólnie przez wiele narodów, przynosi często pozytywne rezultaty, właśnie ze względu na jednoczenie ich wysiłków. O wiele trudniejsze do wyeliminowania są zagrożenia regionalne, wynikające ze sprzeczności interesów poszczególnych narodów /grup społecznych/. Tworzą one wówczas różnorodne sojusze, powodują wzrost napięć oraz ich rozprzestrzenianie się na regiony dotychczas nie wciągnięte w międzynarodowe rozgrywki. Również zagrożenia lokalne, wynikające ze sprzeczności między poszczególnymi grupami społecznymi, narodowościowymi, religijnymi itp. są trudniejsze do opanowania aniżeli na przykład zagrożenia globalne. Trzeba tu podkreślić, iż w przypadku lokalnego zagrożenia bezpieczeństwa często przychodzi mu z pomocą wiele innych narodów, umożliwiając skuteczniejsze tych zagrożeń eliminowanie. Lokalne zagrożenie bezpieczeństwa narodowego może być jednakże powodowane określonym szkodliwym działaniem innych narodów /szkodliwą propagandą, skażeniem środowiska itp./ i wówczas przeciwstawienie się powstałej sytuacji zależy w dużej mierze od zwartości narodu, jego zdolności obronnej we wszystkich omówionych uprzednio dziedzinach.

Ważną cechą zagrożenia bezpieczeństwa narodowego jest czas jego trwania. Zagrożenia długotrwałe wymagają z reguły dużej odporności narodu i często nie są możliwe do wyeliminowania bez pomocy zewnętrznej. Takie zagrożenia, trwające przez wiele lat, z jednej strony osłabiają tempo społecznego rozwoju, gdyż zmuszają do działania w warunkach ekstremalnych, z drugiej jednak strony zwiększają odporność narodu, pośrednio przyczyniają się do jego szybkiego rozwoju w późniejszym okresie. Zagrożenia krótkotrwałe, z reguły nie pozostawiają śladu w świadomości narodu, co może powodować lekceważenie zagrożeń dopiero się pojawiających.

Zagrożenia bezpieczeństwa narodowego może wyrażać się w mniej lub bardziej gwałtownej postaci. Może ono na przykład przybrać

formę zjawiska z wolna wyczerpującego siły narodu. Rozłożona w czasie, a jednocześnie ciągła degradacja środowiska naturalnego, systematyczny, a niekiedy mało dostrzegalny upadek moralny, ekonomiczny, naukowo-techniczny są tak samo groźne jak przebiegające w sposób gwałtowny zaburzenia społeczne, występowanie masowych epidemii itp. W przypadku zagrożeń przebiegających z wolna można z namysłem, systematycznie i ekonomicznie wykorzystywać posiadane siły, natomiast w przypadku zagrożeń charakteryzujących się gwałtownym przebiegiem zachodzi konieczność przeciwstawienia się im w sposób zdecydowany, z wykorzystaniem wszystkich sił i środków dostępnych w danym czasie. Ocena tego, jaką postać może przybrać zagrożenie w danej dziedzinie, ma niezwykle ważne znaczenie praktyczne, umożliwia bowiem odpowiednie w tym zakresie przygotowanie narodu.

Ostatnia wyróżniona cecha zagrożenia bezpieczeństwa narodowego jest rozpatrywana z punktu widzenia skutków, jakie może ono spowodować. Określone zagrożenie bezpieczeństwa narodowego może nie mieć istotnego znaczenia, innym zaś razem przesądzać o dalszym tempie rozwoju narodu, a nawet jego istnieniu. Do zagrożeń mało istotnych można zaliczyć pojawianie się i zanikanie nieakceptowanych zachowań i postaw części młodzieży, wystąpienie przejściowego regresu gospodarczego, zerwanie kontaktów gospodarczych z jednym tylko partnerem itp., groźne natomiast konsekwencje dla bezpieczeństwa narodowego mogą mieć na przykład ostre antagonizmy między grupami społecznymi, chaos gospodarczy itp.

Przedstawione powyżej cechy zagrożeń bezpieczeństwa narodowego muszą być analizowane łącznie, co nie jest oczywiście sprawą łatwą. Dlatego też konieczne jest w każdym przypadku określenie relacji między nimi, wzajemnego ich na siebie oddziaływania. Tylko wówczas

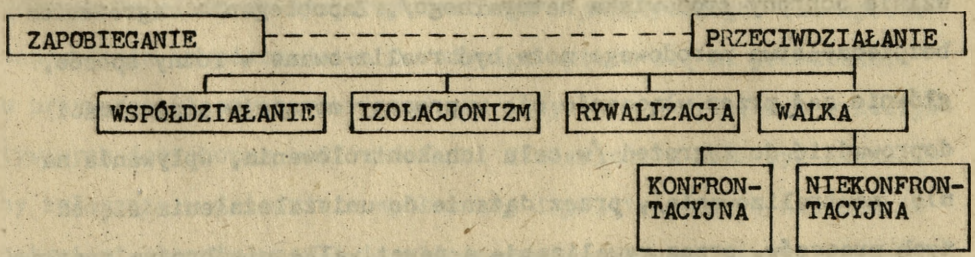
prowadzona analiza będzie w miarę poprawna i umożliwi przygotowanie narodu do przeciwstawienia się wszelkim możliwym zagrożeniom.

1.4. Sposoby przeciwstawiania się niezbrojnym zagrożeniom bezpieczeństwa narodowego

Zagrożenia bezpieczeństwa narodowego można ograniczać zapobiegając ich wystąpieniu lub przeciwdziałając już występującym. Do podstawowych sposobów przeciwstawianią się zagrożeniom bezpieczeństwa narodowego, można zaliczyć zapobieganie, a także współdziałanie, izolowanie się od otoczenia, rywalizację oraz walkę prowadzoną w sposób konfrontacyjny lub niekonfrontacyjny.

Tabela nr 3

Przeciwstawianie się zagrożeniom bezpieczeństwa narodowego

Najmniej kosztownym sposobem przeciwstawienie się zagrożeniom bezpieczeństwa narodowego jest zapobieganie, polegające na odpowiednio wczesnym rozpoznaniu stanu oraz podejmowaniu przedsięwzięć uniemożliwiających powstawanie i rozszerzanie się szkodliwych dla narodu poczynań innych ludzi. W dziedzinie biologicznej mogą to być różnego rodzaju zabiegi profilaktyczne, chroniące przed masowymi zachorowaniami, w dziedzinie socjalnej - zapewnienie

miejsc pracy dla dorastającego pokolenia, w dziedzinie swobód obywatelskich - niedopuszczenie do anarchizacji stosunków między ludźmi itp.

Aby skutecznie zapobiegać zagrożeniom bezpieczeństwa narodowego niezbędne jest odpowiednio wczesne wykrywanie symptomów wskazujących na zbliżające się niebezpieczeństwa. Temu celowi służą m.in. różnego rodzaju ośrodki badań: nastrojów społecznych, trendów gospodarczych, zmian zachodzących w środowisku naturalnym itp. Od trafności tych badań oraz opartych na nich prognoz zależą w dużej mierze możliwości przeciwstawienia się zagrożeniom. Jednak nawet wczesne wykrycie zbliżających się zagrożeń bezpieczeństwa narodowego nie gwarantuje skutecznego im zapobiegania. Niezbędne jest bowiem posiadanie sił i środków umożliwiających neutralizowanie czynników sprzyjającym narastaniu zagrożeń. W wielu wypadkach ze względu na niedostatki własnego potencjału, korzysta się więc z pomocy innych narodów w równym stopniu zagrożonych /np. w dziedzinie ochrony środowiska naturalnego/. Zapobieganie zagrożeniom bezpieczeństwa narodowego może być realiz-owane w różny sposób, głównie zaś przez włączenie się w procesy mogące w przyszłości doprowadzić do zagrożeń /w celu ich kontrolowania, wpływania na nie, neutralizowania/, przez dążenie do uniezależnienia się od tych procesów, przez rywalizację a nawet walkę niezbrojną z siłami, które dążą do zmniejszenia tego bezpieczeństwa. Szerzej sposoby te zostaną omówione w aspekcie przeciwdziałania zagrożeniom już występującym.

Przeciwdziałanie omówionym uprzednio zagrożeniom bezpieczeństwa narodowego może być prowadzone równocześnie różnymi sposobami. W jednej dziedzinie można im przeciwdziałać współpracując, w innej natomiast rywalizując lub walcząc. Najbardziej racjonalnym sposo-

bem przeciwstawienia się już występującym zagrożeniom jest współpraca i wynikające z niej współdziałanie z wszystkimi zagrożonymi narodami drogą tworzenia zbiorowego systemu bezpieczeństwa. Podstawową przeszkodą w tych poczynaniach mogą być sprzeczne interesy współdziałających, zróżnicowanie tych interesów w poszczególnych dziedzinach itp. W każdym jednak wypadku jednoczenie wysiłków wielu narodów, grup społecznych itp. nawet tylko w określonej dziedzinie, sprzyja zwiększeniu ich bezpieczeństwa, pozwala na eliminowanie sprzeczności w innych dziedzinach, jest z ekonomicznego punktu widzenia korzystniejsze aniżeli wszystkie inne sposoby przeciwdziałania zagrożeniom.

Wymieniony w drugiej kolejności sposób przeciwdziałania zagrożeniom bezpieczeństwa narodowego, polega na samodzielnym rozwiązywaniu problemów bez powiązań z innymi narodami, a nawet wbrew nim. Sposób ten zakłada między innymi autarkię gospodarczą, stosowanie odmiennych aniżeli przez inne narody rozwiązań w poszczególnych dziedzinach życia społecznego i politycznego. Ten sposób zapewnienia bezpieczeństwa narodowego opiera się na przekonaniu o przewadze własnych rozwiązań nad innymi, o dużych, nie wykorzystywanych dotychczas możliwościach. Izolacjonizm może być skuteczny zwłaszcza w dziedzinie społecznej i politycznej, w niewielkim natomiast stopniu umożliwia eliminowanie zagrożeń biologicznych. Izolacjonizm ma również jednak wiele stron ujemnych w dziedzinie społecznej i politycznej. Zamknięcie się bowiem w sobie danego narodu /czy nawet grupy społecznej lub organizacji/ budzi obawy pozostałych, prowadzi do napięć, zmniejsza szanse wykorzystania dorobku cywilizacyjnego innych narodów. Izolacjonizm, u którego podstaw nie leży pomaganie ani szkodzenie innym narodom, jest oczywiście mniejszym złem od walki, zmierzającej do podporządkowania

czy chociażby osłabienia innych narodów. Z uwagi na małą efektywność omawianego sposobu przeciwdziałania zagrożeniom bezpieczeństwa narodowego został on jednak praktycznie zaniechany. Wzrastająca współzależność narodów powoduje coraz szersze ich współdziałanie w kształtowaniu nowego ładu społecznego i politycznego.

W procesie współczesnych przemian coraz większą rolę odgrywa współzawodnictwo /rywalizacja/ między poszczególnymi narodami we wszystkich omawianych uprzednio dziedzinach.

Współzawodnictwo /rywalizację/ ocenia się z reguły pozytywnie, jako konstruktywny i twórczy czynnik życia społecznego zasługujący na upowszechnienie. Upatrywać można we współzawodnictwie jeden z tych istotnych czynników postępu, który przyczynił się do powstania współczesnej cywilizacji naukowo-technicznej i który nadal stanowi jeden z jej ważniejszych czynników rozwojowych.x/

Współzawodnictwo umiejscawiać należy /przyjmując prakseologiczny punkt widzenia/ w obszarze pomiędzy walką /kooperacją negatywną/, a współdziałaniem /kooperacją pozytywną/. Jego konsekwencją jest wyprzedzanie jednych narodów przez drugie, co powoduje wzrost zagrożeń narodów wolniej rozwijających się, prowadzi do ich podporządkowania bardziej dynamicznym. Pomimo iż w procesie współzawodnictwa /rywalizacji/ nie występuje celowe dążenie do szkodzenia innym narodom, jego konsekwencje w sposób oczywisty zmniejszają bezpieczeństwo narodów wolniej rozwijających się. W takiej sytuacji słabsze narody dla wyrównania swych szans podejmują często walkę z silniejszymi. W ten sposób rywalizacja przeradza się w inną, bardziej agresywną formę stosunków między-

---

x/ Zob. Z.Wasiutyński, O zasadach najmniejszego i największego wysiłku i o współzawodnictwie. Prakseologia nr. 39-40.

narodowych. Podstawowym więc warunkiem pogodzenia rywalizujących ze sobą narodów jest systematyczne wyrównywanie ich poziomu ekonomicznego, naukowego i innych przez wspomaganie owych pozostających w tyle przez te, które osiągają większe sukcesy. Dążenia te znajdują coraz częściej wyraz w propozycjach nowego ogólnoświatowego ładu gospodarczego, w udostępnianiu technologii ograniczających zanieczyszczenie środowiska naturalnego, częściowym lub nawet całkowitym umarzaniu zadłużenia państw rozwijających się itp.

Przedstawione wyżej sposoby przeciwdziałania zagrożeniom bezpieczeństwa narodowego, pomimo ich niewątpliwych walorów, nie dominują jednak we współczesnym świecie. W dalszym ciągu bezpieczeństwo narodowe osiąga się głównie drogą walki coraz częściej zresztą niezbrojnej prowadzonej w sposób konfrontacyjny lub niekonfrontacyjny. Istotą walki niezbrojnej prowadzonej w sposób konfrontacyjny jest dążenie do osiągania celów wszelkimi dostępnymi sposobami, przez szkodzenie innym narodom, nawet, gdy jest to sprzeczne z podjętymi zobowiązaniami i powszechnie uznawanymi normami postępowania /moralnymi, prawnymi itp./. Walka niezbrojna prowadzona w sposób konfrontacyjny zmierza z jednej strony do takiego osłabienia przeciwnika, aby podporządkował się on woli stosującego przemoc, zaś ze strony broniącego się do zneutralizowania, zminimalizowania lub wyeliminowania szkodliwych dla narodu poczynań przeciwnika. Niezbrojną walkę prowadzi się w sposób konfrontacyjny tylko wówczas gdy jest to korzystne przynajmniej dla jednej ze stron. W innym przypadku przeciwdziała się zagrożeniom bezpieczeństwa narodowego sposobami uprzednio wymienionymi. Problematyce walki niezbrojnej prowadzonej wyłącznie w sposób konfrontacyjny poświęcony jest kolejny rozdział niniejszego opracowania.

Trzeba tu wyraźnie podkreślić, że nie wszystkie zagrożenia są powodowane dążnością poszczególnych narodów do szkodzenia innym. Są one jednak nie mniej groźne dla bezpieczeństwa narodowego, dlatego też konieczne jest przeciwstawianie się im drogą walki prowadzonej w sposób niekonfrontacyjny. Walkę tę, jak każdą inną charakteryzuje uporczywość, aktywność oraz wiele innych cech właściwych tej formie działania. Walkę o coś, o zachowanie dóbr kultury, o wolność zrzeszania się, o zakaz prób z bronią jądrową itp. prowadzi się często współdziałając z podobnie zagrożonymi narodami /grupami społecznymi/, a więc jest ona toczona nie tylko na terytorium danego państwa, lecz także w skali regionalnej i globalnej.

Przedstawione wyżej podstawowe sposoby przeciwstawiania się współczesnym zagrożeniom bezpieczeństwa narodowego są stale wzbogacane, często też wzajemnie przenikają się, tworząc niezwykle skomplikowany system działania, umożliwiający systematyczny rozwój poszczególnych narodów oraz grup społecznych.

2. WALKI NIEZBROJNE

2.1. Ogólna charakterystyka walki niezbrojnej

2.1.1. Podstawowe pojęcia

Walki niezbrojne należą do działań społecznych, a więc realizowanych przez ludzi, wśród ludzi, a niekiedy przeciw ludziom. Nie są to oczywiście jedyne działania społeczne /związki, relacje/, jakie zachodzą pomiędzy podmiotami.

Za uzasadnione można przyjąć następujące założenia ogólne:

- cechą wszystkich działań społecznych jest występowanie sprzeczności interesów indywidualnych, grupowych, narodowych;
- sprzeczności rodzą konflikty, z konfliktami spotykamy się wszędzie tam, gdzie występują sprzeczne czynności i dążenia, zaś konflikty objawiają się bądź w postaci walki motywów, bądź w postaci rywalizacji oraz walki grup ludzi o dobra i wartości /M. Deutsch/.

Określając relacje, jakie występują pomiędzy dwoma podmiotami, zazwyczaj kierujemy się następującymi kryteriami:

- kryterium celów osiąganych przez te podmioty;
- kryterium stopnia pomocy, jakiej udzielają sobie wzajemnie.

Przyjmując pierwsze kryterium, można zauważyć, że cele, do których osiągnięcia dążą dwa podmioty /osoby, zespoły ludzkie/ mogą być zgodne /zbieżne/ lub niezgodne /rozbieżne/. Natomiast posłużenie się drugim kryterium pozwoli stwierdzić, że strony w działaniach zmierzających do osiągnięcia celu mogą sobie wzajemnie pomagać bądź też przeszkadzać /utrudniać/.[x/]

---

x/ Oczywiste jest, że są to przypadki skrajne, a między nimi występuje cały szereg stopni pośrednich.

W literaturze znaleźć można różne definicje terminu: walka. Na potrzeby prezentowanej pracy przyjęto określenie zaczerpnięte od T. Kotarbińskiego, zgodnie z którym walką nazywamy: "splot działań różnych osób lub zespołów osób, kiedy cele działających są niezgodne i jedni drugim usiłują przeszkodzić w dążeniach. Każdy, jeśli walkę rozumie, chce się znaleźć w dodatniej pozycji względem celu walki i zabiega o to w miarę sił, aby przeciwnik znalazł się w pozycji jak najbardziej ujemnej".x/

W walce strony dążą do celów względem siebie rozbieżnych, przeciwstawnych, wiedząc, że na drodze ich realizacji będą napotykać utrudniające działania strony przeciwnej. Nie wiedzą przy tym z góry, co uczyni przeciwnik, albowiem ten, licząc się z przeszkadzającymi mu działaniami, będzie usiłował, o ile jest to możliwe, ukrywać zamiary i swego przeciwnika zmylić. W tych warunkach każda z walczących stron usiłuje tak ukształtować przebieg walki, aby w jej wyniku osiągnąć swój cel. Sprzyja temu planowanie działań w sposób wielowariantowy, przy uwzględnianiu przewidywanych zachowań przeciwnika.

Należy przy tym zauważyć, że walka jest najbardziej potencjałochłonną formą starcia przeciwstawnych stron. Znaczna część zasobów materialnych i niematerialnych jest wykorzystywana na "przeszkadzanie" przeciwnikowi w osiągnięciu celu, co nie pomnaża potencjału "przeszkadzającemu". Także strona przeciwna czyni spustoszenie w jego potencjale. Z tej sytuacji korzysta częstokroć ktoś trzeci, nie zaangażowany w sposób czynny w walkę. Wynik walki, mimo ponoszonych nakładów, jest trudny do przewidzenia, a ryzyko osiągnięcia celu bardzo różne.

---

x/ T.Kotarbiński, Problematyka ogólnej teorii walki, w: Hasło dobrej roboty, Warszawa, 1968.

Najbardziej ogólny podział pozwala wyróżnić walkę zbrojną i walki niezbrojne. Zarówno walka zbrojna jak i walki niezbrojne posiadają atrybuty walki w ogóle. Należą do nich:

- dążenie do realizacji celów niezgodnych /sprzecznych/;
- przeszkadzanie sobie przez strony walczące w osiągnięciu tych celów.

Interesującym zagadnieniem są różnice i podobieństwa, jakie występują między walką zbrojną a walkami niezbrojnymi. Różnice można zaobserwować w takich obszarach, jak:

1. Środki służące realizacji założonego celu.

   W przypadku walki zbrojnej są to wszelkie dostępne środki służące fizycznemu niszczeniu przeciwnika. Skutki ich działania są odczuwalne natychmiast. W przypadku walk niezbrojnych nie stosuje się środków orężnych. Środki te są bardziej humanitarne, na ogół nie budzą grozy, nie wywołują lęku. Efekty działania tych środków zwykle są odczuwalne dopiero po dłuższym okresie czasu.

2. Sfery oddziaływania.

   W przypadku walki zbrojnej dominująca jest sfera niszczenia fizycznego, zaś w walkach niezbrojnych wszystkie pozostałe sfery, takie jak: oddziaływanie na świadomość ludzi, organizację produkcji itp., w dziedzinach ekonomicznej, psychologicznej, ideologicznej, dyplomatycznej i innych.x/

3. Sposoby oddziaływania.

   Możliwe są oddziaływania zasileniowe, a więc energomaterialne i oddziaływania informacyjne. W walce zbrojnej większe znacze-

---

x/ Zdajemy sobie sprawę ze skrótu myślowego jaki został zastosowany przy takim podziale. Walka zbrojna wywiera wpływ na wszelką działalność ludzką. Żadna z nich nie będzie wyłączona od bezpośredniego lub pośredniego wpływu walki zbrojnej.

nie mają oddziaływania zasileniowe /ilość i jakość zastosowanych środków/, natomiast w walce niezbrojnej oddziaływania informacyjne, oddziaływanie na świadomość ludzi, przepływ technologii itp. Przy takim podziale wyróżnić można dwa aspekty:
a/ środki, za których pomocą jedna strona oddziałuje na drugą;
b/ przedmiot oddziaływania /charakter obiektu, na który skierowuje swoje działania/.

4. Okres występowania.

Walka zbrojna ma miejsce wyłącznie podczas działań wojennych i konfliktów zbrojnych. Walki niezbrojne występują natomiast zarówno w czasie pokoju, jak i wojny. Nie znaczy więc, że z chwilą pojawienia się działań zbrojnych zanikają walki niezbrojne.

5. Cele szczegółowe.

O ile cel główny walki zbrojnej i walk niezbrojnych jest zbliżony, o tyle cele szczegółowe się różnią. W przypadku walki zbrojnej cele szczegółowe formułowane są zazwyczaj w postaci: rozbić przeciwnika, zniszczyć, opanować teren, utrzymać rubież; w przypadku walk niezbrojnych: osłabić przeciwnika, uzyskać przewagę, zdominować go.

6. Metody działania /sposoby/.

Ponieważ walka zbrojna prowadzona jest zawsze w sposób jawny /nie ma to nic wspólnego z maskowaniem działań, zamiaru itd./, stosowane są w niej metody oddziaływania bezpośredniego. W walkach niezbrojnych dominują natomiast metody umożliwiające niejawne, skryte i zakamuflowane działania, a więc metody oddziaływania pośredniego.

Pomiędzy walką zbrojną a walkami niezbrojnymi występują również podobieństwa. Wspólne ich cechy pozwalają na zaliczenie powyższych działań do obszaru walki. Podobne więc są:

1. Cele ogólne.

Celem każdej walki jest podporządkowanie sobie przeciwnika, spowodowanie, aby zaniechał działania. Tak sformułowany cel dotyczy walki zbrojnej oraz walk niezbrojnych. Dopiero cele szczegółowe, jakie są osiągane poprzez różne formy działań pozwalają ma zróżnicowanie walki zbrojnej i niezbrojnej.

2. Zasady, którymi strony się kierują w działaniu.

Ogólne zasady stosowane zarówno przy prowadzeniu walki zbrojnej, jak i walk niezbrojnych są podobne, i wynikają z ogólnych zasad walki. Nadrzędne względem nich są ogólne zasady prakseologiczne, czyli zasady racjonalnego działania. Wynika to choćby stąd, że ogólna teoria walki jest nadrzędna względem teorii walki zbrojnej i teorii walk niezbrojnych.

2.1.2. Istota walki niezbrojnej.

Większość złożonych działań ludzkich[x/], które dotyczą bezpośrednio innych osób, zawiera w sobie w różnej proporcji elementy walki niezbrojnej. Wówczas, gdy te elementy przeważają, mówi się o stanie walki. Nie znaczy to jednak, że brak jej w takich działaniach, których się walką na ogół nie nazywa.

Tadeusz Kotarbiński wyróżnia trzy poziomy działań[xx/]:

- poziom najwyższy, określony nazwą ogólnej teorii czynu /prakseologii/, w której skład wchodzi teoria walki;
- poziom pośredni, a na nim walki niezbrojne;
- poziom najniższy, a na nim walka zbrojna.

---

x/ Pojęcie działania rozumiane jest jako pierwotne i w niniejszej pracy nie będzie zdefiniowane.

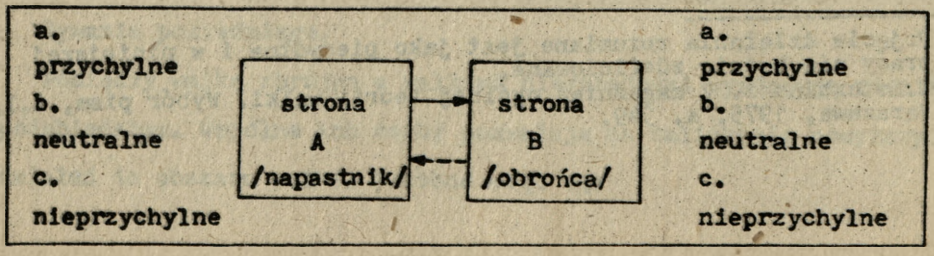
xx/T.Kotarbiński. Z zagadnień ogólnej teorii walki. Wybór pism, t.I, Warszawa, 1975, s. 549.

Najogólniejszą regułę każdej sprawnej walki sformułować można następująco: należy w możliwie najkrótszym czasie i przy możliwie najmniejszym zużyciu własnych zasobów materialnych i ludzkich doprowadzić przeciwnika do tego, aby zaniechał przeciwdziałania. Skuteczność tej reguły uzależniona jest jednak od szeregu czynników. Jeden z bardzo ważnych stanowi np. stosunek otoczenia do walczących podmiotów. Walka prowadzona jest bowiem nie w jakimś "izolowanym" /odosobnionym/ układzie, a w otoczeniu społecznym. Rzadko kiedy otoczenie zachowuje pełną neutralność wobec stron walczących. Dlatego też każda z nich musi liczyć się nie tylko z działaniami strony przeciwnej, ale również z działaniami otoczenia społecznego.

Każda walka - w ujęciu prakseologicznym - odbywa się w tzw. "gęstym otoczeniu społecznym". Przez to rozumie się ludzi powiązanych wzajemnie ze sobą różnorodnymi technologicznymi środkami informacji oraz w wysokim stopniu uzależnionych z powodu wzajemnego powiązania swoich interesów, ściślej niemożności zaspokojenia bez udziału ludzi spoza kręgu rodzinnego, nawet swoich potrzeb podstawowych, a w każdym razie ich większości. Przy czym, im większa liczba ludzi na danej przestrzeni, im większy stopień ich zorganizowania oraz im większy stopień wzajemnej zależności między ludźmi i grupami ludzkimi, tym trudniej o zachowanie pełnej neutralności otoczenia stron walczących.

Poniższy rysunek wyraża ogólne relacje zachodzące pomiędzy otoczeniem a prowadzącymi walkę podmiotami.

rys. 1.

Na schemacie strona A /którą można nazwać napastnikiem/ prowadzi walkę ze stroną B /obrońcą/ w jednej z czterech możliwych sytuacji[x]:

- otoczenie jest przychylnie nastawione do strony A, nieprzychylnie zaś do strony B;
- otoczenie jest neutralne dla obu stron;
- otoczenie jest wrogie dla strony A natomiast przychylne dla strony B;
- otoczenie jest przychylne, bądź wrogo nastawione dla obydwu stron.

Sformułować można przypuszczenie, że im mniejszy jest zakres i stopień współdziałania obrońcy z otoczeniem, tym łatwiej będzie napastnikowi walczyć. Dzieje się tak dlatego, że bez współdziałania z otoczeniem broniący się jest narażony na szybką utratę zasobów i możliwości przeciwstawienia się napastnikowi.

Prawdopodobnie napastnik początkowo będzie się starał walczyć w sposób skryty, podstępny, aby zachować co najmniej neutralność otoczenia społecznego tak długo, jak to możliwe. Przestanie maskować swoje faktyczne zamiary dopiero wtedy, gdy znajdzie się w sytuacji przymusowej lub gdy będzie na tyle mocny, że podporządkuje sobie większą część zespołów otoczenia. Wówczas przejdzie on od walki skrytej do jawnej, a zarazem do jawnego oddziaływania na otoczenie. Wypada nadmienić, że właśnie ze względu na otoczenie walka skryta może przynieść większe korzyści niż walka jawna.

W powyższym rozważaniu przyjęto założenie, że zespół B został zmuszony przez zespół A do podjęcia walki. Jeżeli tej walki nie podejmie dobrowolnie, skaże się na sytuację, w której bądź przestanie istnieć jako zespół, bądź przestanie osiągać dotychczasowe cele.

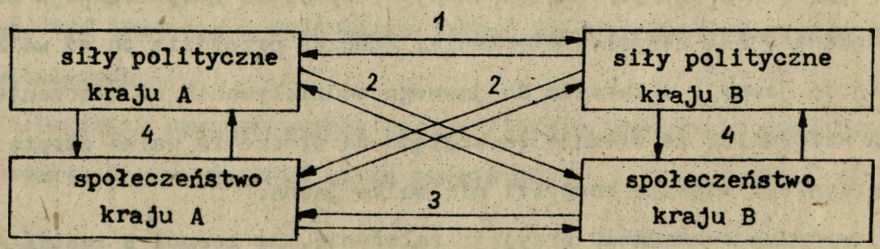
---

x/ Wypada zauważyć, że chodzi tu o przeważającą część /większość/ otoczenia społecznego.

Obrońca podejmując walkę stoi przed alternatywą: może albo walczyć w sposób jawny, tzn. otwarcie głosić, że napastnik działa na jego niekorzyść, albo walczyć skrycie /względnie półjawnie/. Może też nie ujawniać taktyki swojego działania przeciwko napastnikowi. Prawdopodobnie obrońca B będzie ujawniał tylko te działania, które są zgodne z normami przyjętymi przez otoczenie, nie będzie natomiast ujawniał działań, które są z nimi niezgodne.

Oprócz relacji zachodzących pomiędzy walczącymi podmiotami a otoczeniem /społecznym i niespołecznym/ istnieją również wzajemne relacje pomiędzy walczącymi podmiotami. Relacje te mogą być bardzo skomplikowane. Przykładowo: zespół A może walczyć /w sposób niejawny/ z zespołem B, szkodząc mu w sposób wyraźny, lecz B nie wie o tym i współdziała z A. Również zespoły z otoczenia mogą nie zauważyć faktycznych intencji A. Walka dwóch zespołów może też być kierowana przez trzeci zespół, który z kolei był skrycie kierowany przez zespół czwarty.

W rzeczywistości występują bardzo rzadko sytuacje tak proste, jak przedstawiona na rys. 1. W praktyce oddziaływania pomiędzy zespołami A i B są bardziej skomplikowane, co zostało przedstawione na rysunku drugim.

Rys. 2. Oddziaływania pomiędzy siłami politycznymi oraz społeczeństwami kraju A i B

Legenda:

1. Relacje pomiędzy siłami politycznymi;
2. Relacje pomiędzy siłami politycznymi a połeczeństwami krajów wrogich.

3. Relacje pomiędzy społeczeństwami;
4. Relacje pomiędzy siłami politycznymi a własnymi społeczeństwami.

Relacja pierwszego typu jest prawdopodobnie najstarszą formą oddziaływania. Drugi typ, to oddziaływanie sił politycznych kraju na społeczeństwo kraju przeciwnego. Dwustronność tego procesu tłumaczy się istnieniem opinii publicznej i manifestowanym przez nią nastawieniem wobec obcych sił politycznych. Trzeci typ oddziaływań, to relacje pomiędzy społeczeństwami /głównie oddziaływania cywilizacyjno-kulturowe/. Czwarty typ związany jest z wywieraniem wpływu /urabianiem opinii publicznej/ sił politycznych krajów na własne społeczeństwa.

Z punktu widzenia walki niezbrojnej najważniejsze i najistotniejsze wydają się być relacje typu 1 i 2. Jeżeli stronami walczącymi niezbrojnie są dwie koalicje, to każda z nich składa się z określonego zbioru państw, przy czym stopień spójności zarówno zespołów państw należących do stron A i B, jak również określonych elementów wewnątrz poszczególnych państw bywa różny. Wpływa to oczywiście na metody walki. **Prawdopodobnie** rzadko zdarzać się będzie tylko jeden przeciwnik, częściej występować będzie kilku przeciwników, przy czym charakter prowadzonej przez napastnika walki z każdym z nich przypuszczalnie będzie różny. Podkreślono to wyraźnie, aby uzmysłowić Czytelnikowi, że prowadzenie walki niezbrojnej w otoczeniu społecznym jest bardzo skomplikowane i nastręcza wiele problemów.

Jednym z takich problemów jest np. skuteczność walki niezbrojnej z silniejszym przeciwnikiem. Pojęcie siły może być rozumiane dwojako: w znaczeniu szerokim, gdy o sile decydują wartości trudno i łatwo mierzalne/materialne i niematerialne/, oraz wąskim, gdy uwzględnia się jedynie potencjał łatwo mierzalny. Jeżeli siłę rozumie-

my w znaczeniu szerokim, to należy wyraźnie powiedzieć, że sukces w walce niezbrojnej musi osiągać przeciwnik silniejszy. Natomiast sensowne może być prowadzenie rozważań, jak wygrać z przeciwnikiem silniejszym w wąskim rozumieniu znaczenia terminu: "siła". Wówczas należy wykorzystać cały intelekt, wiedzę, motywację, szeroko rozumianą informację, jednym słowem wszystko to, co można określić mianem czynników "miękkich", trudno mierzalnych. Jednym z warunków powodzenia w walce z przeciwnikiem silniejszym pod względem materialnym, energetycznym i liczebnym jest spójność i siła moralna broniącego się zespołu. Przez siłę moralną rozumie się przekonanie o konieczności prowadzenia walki oraz o możliwości osiągnięcia sukcesu, niezależnie od siły przeciwnika. Wówczas w grę wchodzi siła psychiczna, bowiem w walce niezbrojnej, podobnie jak w zbrojnej, ważną rolę odgrywają czynniki natury psychologicznej. Zatem zalecenia prakseologiczne dotyczące reguł sprawnościowych, a nie uwzględniające struktury psychicznej człowieka, mogą przy analizie omawianych działań okazać się nieadekwatne do rzeczywistości. Reasumując ten fragment wypada stwierdzić, że siła moralna i psychiczna zespołu stanowi jeden z warunków koniecznych skutecznego przeciwstawienia się przeciwnikowi silniejszemu liczebnie i energetycznie.

Innym czynnikiem wpływającym na sprawność walki jest właściwa umiejętność korzystania z posiadanych informacji. Aby skutecznie walczyć z silniejszym przeciwnikiem, trzeba nie tylko posiadać informacje o nim, ale także umieć z tych informacji korzystać przy konstruowaniu strategii i taktyki walki. Jest to problem istotny; może się bowiem zdarzyć, że strona, która posiada mniej informacji o przeciwniku, potrafi lepiej je wykorzystać i skonstruować bardziej skuteczną strategię i taktykę walki niż strona, która posiada tych informacji więcej.

W oparciu o powyższe wywody można sformułować dwie następujące reguły sprawnościowe:

Pierwsza z nich, to reguła przeciwstawienia jednemu rodzajowi siły innego jej rodzaju. Na przykład: przeważającej sile materialnej należy przeciwstawić siłę moralną.

Druga dotyczy wykorzystania informacji, a określić ją można następująco: o sukcesie w walce niezbrojnej przesądza nie tylko liczba posiadanych informacji, ale także umiejętność właściwego ich wykorzystania. Objaśnienie sedna walki niezbrojnej wymaga analizy jej celów.

Najogólniej rzecz ujmując celem walki niezbrojnej jest dążenie do zmiany w dziedzinach: ekonomiki, informacji, przekonań a w konsekwencji działania /lub nie podejmowania określonego działania/ przez człowieka, grupę osób, społeczeństwo, państwo, przeciwko któremu prowadzona jest walka niezbrojna - w kierunku zgodnym z interesem oraz intencjami prowadzącego walkę.[x/]

Biorąc pod uwagę malejącą możliwość osiągnięcia celu politycznego drogą wojny[xx/], można dojść do wniosku, że w określonych warunkach walki niezbrojne zapewnią realizację zakładanego celu

---

x/ W przypadku, gdy walka niezbrojna prowadzona jest między dwoma państwami celem jej może być:
- uzyskanie dla własnego kraju szczególnych korzyści kosztem innego;
- wyhamowanie tempa rozwoju lub przyspieszenie regresu kraju przeciwnika;
- załamanie rozwoju przeciwnika i tą drogą zmuszenie go do określonych ustępstw o charakterze politycznym, gospodarczym, kulturalnym itd.;
- doprowadzenie do przewrotu lub wojny domowej w kraju przeciwnika i w ich rezultacie spowodowanie zmian o charakterze politycznym korzystnych dla siebie.

xx/ J.Konieczny stwierdza, że ..."celem wojny nie jest absolutne zniszczenie strony przeciwnej. Taka wojna byłaby nieopłacalna, gdyż poza stratami absolutnymi obu stron nic by im nie dawała". J.Konieczny, Cybernetyka walki, PWN, Warszawa 1970, s. 152.

mniejszym kosztem. Wielce prawdopodobne jest, że przyszłym celem różnych rodzajów walk nie będzie już biologiczne zniszczenie przeciwnika, zrujnowanie jego ekonomiki i opanowania określonego terytorium. Coraz powszechniejsze staje się przekonanie, że zdobycze terytorialne odgrywają współcześnie o wiele mniejsze znaczenie niż w przeszłości. Nie posiadany obszar decyduje bowiem o sile i żywotności państwa, lecz efektywność zastosowanych rozwiązań społecznych, ekonomicznych i innych. Ich wartość i znaczenie zależeć będą w dużej mierze od wysiłku wszystkich grup społecznych oraz organów kierowniczych państwa, mających na celu wdrażanie tych rozwiązań do praktyki. Tak więc miarą skuteczności i efektywności celów walki niezbrojnej będzie zdolność do ich praktycznej realizacji oraz właściwe spożytkowanie osiągniętych efektów.

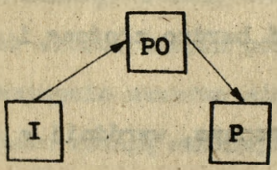
2.1.3. Metody walki niezbrojnej

Metody walki niezbrojnej można podzielić z punktu widzenia stosunku stron walczących względem siebie w konkretnym otoczeniu na dwa zasadnicze rodzaje: metody oddziaływania bezpośredniego i metody oddziaływania pośredniego.

Granica między metodami oddziaływania bezpośredniego/zwanymi dalej metodami bezpośrednimi/ a metodami oddziaływania pośredniego /metodami pośrednimi/ jest dosyć płynna. Najczęściej metody te są stosowane łącznie, a w konkretnym działaniu można wyróżnić przewagę jednych bądź drugich.

Istota oddziaływania bezpośredniego polega na tym, że dwa zespoły do walki ze sobą nie angażują innych zespołów. W takim klasycznym rozumieniu przykładem oddziaływania bezpośredniego może być walka zbrojna. Natomiast podczas oddziaływania pośredniego zespół walczący stara się wpłynąć na stronę przeciwną wykorzystu-

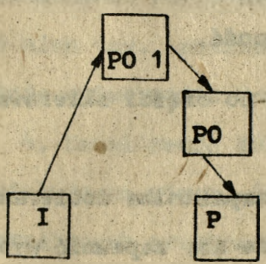
jąc do tego celu inny należący do otoczenia zespół. Różny jednak może być stopień tej pośredniości, zespół inicjujący walkę może doprowadzić do stanu, w którym "pośrednik" /zespół pośredniczący/ rozpoczyna walkę niezbrojną z przeciwnikiem, a następnie "inicjator" przechodzi na pozycje obserwatora, dbając jedynie o to, aby walka była prowadzona z zadowalającą intensywnością. Inicjator pozostaje przy tym w ciągłej gotowości do oddziaływania na "pośrednika" w przypadku, gdyby ten prowadził walkę "nie po myśli" podmiotu sterującego.

I - inicjator
PO - pośrednik
P - przeciwnik

Wypada zwrócić uwagę na fakt, że pośrednik jest wówczas tylko narzędziem w ręku prowadzącego walkę.

Z przypadkiem bardziej skomplikowanym mamy do czynienia wówczas, gdy pośrednik sterowany jest przez inny zespół należący do otoczenia, a nie bezpośrednio przez inicjatora.

I - inicjator
PO 1 - pośrednik drugiego rzędu
PO - pośrednik
P - przeciwnik

W powyższej sytuacji inicjator oddziałuje na zespół PO 1 w taki sposób, aby ten oddziałał na PO i skłonił go do walki niezbrojnej z przeciwnikiem - P. Może to mieć miejsce wówczas, gdy wymagane jest zapewnienie odpowiednio wysokiej skrytości; nie jest to jednak wariant prosty w realizacji, bowiem występuje w nim pośredniość dwustopniowa. Z teoretycznego punktu widzenia wyróżnić można nawet więcej niż dwa stopnie owej pośredniości, lecz wówczas rosną koszty prowadzenia walki, zaś maleję prawdopodobieństwo osiągnięcia zamierzonego rezultatu. Możliwe relacje pomiędzy zespołami pośredniczącymi, wzajemne ich oddziaływania, powiązania i współzależności mogą być bardzo złożone i trudne do uchwycenia.

Ponieważ każda walka jest procesem dwustronnym, wyróżnić w niej można pewne specyficzne metody stosowane przez napastnika i przez obrońcę. W walce niezbrojnej występują dwa zasadnicze typy oddziaływań:

1. Oddziaływanie na emocje i uczucia, a więc na te części psychiki ludzkiej, które są słabo bądź wcale nie kontrolowane przez świadomość;
2. Oddziaływanie na intelekt i umysł, a więc na te części osobowości, które są kontrolowane przez świadomość.

W praktyce prawie zawsze oddziaływania są po części skierowane na emocje i uczucia, po części na intelekt.

Metody walki niezbrojnej stosowane przez napastnika dobierane są według naczelnej dyrektywy, która głosi, że aby zapewnić wysoką sprawność działania, należy podporządkować sobie w maksymalnym stopniu obrońcę i jego otoczenie. Wśród nich można wyróżnić takie podstawowe metody, jak:

1. Infiltracja- która polega na przenikaniu do zespołu przeciwnika. Wykorzystuje się ją np. dla uzyskania informacji o kondycji przeciwnika oraz o jego zamierzonych działaniach. Jest to metoda stosowana bodajże od niepamiętnych czasów /szczególnie w walce zbrojnej - wywiad i kontrwywiad/ jakby na poparcie reguły sformułowanej przez T.Kotarbińskiego, a dotyczącej posiadania możliwie największej liczby dokładnych informacji o przeciwniku.

2. Tworzenie sytuacji zniechęcających. Metodę tę stosuje się wówczas, gdy jest możliwość doprowadzenia członków danego zespołu do takiego stanu, w którym większość ich nie może zaspokoić swoich elementarnych potrzeb, np. w zakresie żywności, mieszkań itp. Następnie stwarza się sytuacje zniechęcające do zmian takich, które rokują nadzieję na zaspokojenie tych potrzeb. Nowy stan jest korzystny dla strony, która otoczenie opanowała. Nie musi to dotyczyć wyłącznie wartości biologicznych. Może to być np. spełnienie potrzeb intelektualnych, emocjonalnych itp. J.Rudniański[x/] uważa, że aktualnie metoda ta jest nieefektywna.

3. Potęgowanie potrzeb nieelementarnych. Jest to metoda polegająca na wytworzeniu u obrońcy ogólnej postawy do potrzeb nieelementarnych, które mogą być zaspokojone przez napastnika. Należą do nich tzw. potrzeby ekspansji /władza, pieniądze/. Metoda ta służy wytworzeniu konkretnych postaw i zachowań.

4. Kanalizacja ideałów. Wykorzystując tę metodę napastnik oddziałuje na wiarę, ideały i wartości etyczne obrońcy. Na bazie określonych przekonań kształtuje określone postawy i zachowania służące własnym celom.

---

x/ Zob. J. Rudniański, O modelu konfliktowym społeczeństwa wychowującego /referat na konferencję Polska 2000, Jabłonna 1979/.

5. Intensyfikacja lęku. Metoda ta jest nastawiona na zwiększenie podporządkowania osiąganego przy zastosowaniu metod poprzednich.

W walce niezbrojnej zarówno atakując, jak i broniąc się należy stale dokonywać diagnozy sytuacji. Aby móc się sprawnie bronić, trzeba poznać metody działania przeciwnika.x/

Istotną cechą walki, na którą wypada zwrócić uwagę, jest proporcja sił pomiędzy broniącym się a atakującym. Napastnik szeroko zazwyczaj korzysta ze zdobyczy nauk, ze środków masowego przekazu, z aparatu ekonomicznego i finansów. Obrońca na ogół posiada znacznie mniejsze możliwości materialno - energetyczne. Najczęściej zmuszony jest prowadzić walkę z silniejszym przeciwnikiem. Aby w walce tej osiągnąć skutek, może stosować takie metody jak:

1. Bierna obrona. Metoda ta polega na negowaniu wartości "eksportowanych" przez stronę atakującą. Nie jest ona jednak skuteczna, szczególnie przez dłuższy okres czasu, gdyż:
   a/ samo odrzucenie wartości związanych z ekspansją zewnętrzną nie wystarcza;
   b/ bierna postawa uniemożliwia broniącemu się oddziaływanie na otoczenie i pozyskiwanie sprzymierzeńców w zespołach otoczenia.

2. Uaktywnienie i świadoma preparacja własnej psychiki. Polega ona na realizacji określonego systemu wartości sprzecznego bądź niezgodnego z tym, jaki jest propagowany przez przeciwnika. W tym przypadku systemowi oddziaływań przeciwnika przeciwstawia się system działań własnych.

---

x/ "Warunkiem skutecznej obrony jest przede wszystkim trafne przewidywanie działań przeciwnika". T. Pszczołowski, Mała encyklopedia prakseologii i teorii organizacji, Warszawa 1978 r.s.140.

3. Obrona przed zakamuflowanymi działaniami przeciwnika. Dzięki stosowaniu metody kamuflażu może skłaniać ludzi z obozu przeciwnika do działań sprzecznych z ich interesami. Metoda kamuflażu służy często do manipulowania warstwą psychiczną człowieka, chodzi więc o to, aby zamiary przeciwnika zdemaskować.

2.2. Rodzaje i potencjał walki niezbrojnej

Z punktu widzenia prowadzonych rozważań sprawą niezmiernie istotną jest wyspecyfikowanie najważniejszych rodzajów walki niezbrojnej i bezpośrednio z tym związanym określenie ogólnego potencjału.

Biorąc pod uwagę dziedziny, w których walka niezbrojna jest prowadzona, można wyodrębnić takie podstawowe jej rodzaje jak:

1. Walka ekonomiczna, której celem jest zdobycie przewagi gospodarczej m.in. przez osłabienie /zmniejszenie/ potencjału ekonomicznego przeciwnika. W literaturze z zakresu ekonomiki obrony przyjęło się pojęcie wojny gospodarczej, jako zespołu działań ekonomicznych jednego kraju /wielu krajów/ w stosunku do drugiego kraju /wielu krajów/, podejmowanej w celu osłabienia potencjału obronno-ekonomicznego. Działania realizowane w toku takiej "wojny" obejmują m.in.: embargo, ograniczenia handlowe, cofnięcie licencji importowo-eksportowych, kontrolę zagranicznych stosunków gospodarczych, restrykcje, sankcje, blokadę gospodarczą itd.
2. Walka ideologiczna, zmierzająca do zmiany przekonać ludzi /społeczeństwa/ w celu zaakceptowania przez nich określonego systemu wartości ideowych zgodnych z intencją prowadzącego walkę.

3. Walka polityczna, która jest oddziaływaniem jednej organizacji politycznej na inną organizację polityczną, zmierzającym do korzystnych dla siebie przemian w polityce przeciwstawnej strony oraz do obrony własnej organizacji przed analogicznymi działaniami strony przeciwnej.
4. Walka informacyjna, sprowadzająca się do dezorganizowania źródeł informacji przeciwnika oraz izolowania lub dezinformowania jego społeczeństwa. Walka informacyjna polega m.in. na: niszczeniu sieci wywiadowczej przeciwnika, destrukcyjnym oddziaływaniu na instytucje zajmujące się zbieraniem, przechowywaniem, przetwarzaniem, opracowywaniem i przesyłaniem informacji, które spowodowałyby podjęcie błędnych decyzji itd. W zakres walki informacyjnej wchodzi również obrona własnych organizacji przed analogicznym oddziaływaniem przeciwnika.
5. Walka naukowo-techniczna i technologiczna, polegająca na zmuszaniu przeciwnika do wprowadzenia i preferowania rozwiązań oraz osiągnięć w dziedzinie nauki, techniki i technologii korzystnych dla państwa inicjującego tę walkę. To działanie ma na celu wykorzystanie własnej przewagi naukowo-technicznej do wymuszenia na stronie przeciwnej przyjmowania określonych rozwiązań, co umożliwia kontrolę rozwoju techniczno-technologicznego przeciwnika.
6. Walka psychologiczna wyrażająca się w oddziaływaniu na stan świadomości ludzi w sferze postaw. W węższym znaczeniu jest to oddziaływanie na społeczeństwo przeciwnika zmierzające do osłabienia jego morale a wzmocnienia własnego.
7. Walka dyplomatyczna, sprowadzająca się do zespołu przedsięwzięć w dziedzinie stosunków międzynarodowych, których celem jest pozyskiwanie sprzymierzeńców dla własnej działalności

na forum międzynarodowym oraz spowodowanie rozbieżności wśród przeciwników. Drugą nie mniej ważną stroną walki dyplomatycznej jest wykrywanie w odpowiednim czasie wszystkich zjawisk, poczynań i tendencji, które mogą się okazać szkodliwe dla interesów podejmującego walkę państwa oraz przeciwdziałanie im.

W literaturze spotyka się jeszcze inne rodzaje walki niezbrojnej, jak np. psychotroniczna, geofizyczna, wywiadowcza i kontrwywiadowcza.

Niektóre z nich mają ze sobą wiele wspólnego /łączą się i przenikają/. Za przykład niech posłużą powiązania między walką ideologiczną i dyplomatyczną, walką ekonomiczną i naukowo-techniczną. Powodzenie jednej z walk niezbrojnych warunkować może sukces innej /innych/.

Podział walki niezbrojnej na rodzaje jest propozycją, nie wykluczającą innego podejścia do tego zagadnienia. W niniejszym materiale nie będą szczegółowo omawiane poszczególne rodzaje walki niezbrojnej. Każda z nich bowiem może stanowić odrębny temat do rozważań.

W każdym działaniu osób lub zespołów ludzkich tkwią określone możliwości, które w zależności od sytuacji i potrzeb, mogą być wykorzystywane częściowo lub całkowicie.

Walka niezbrojna jest działaniem specyficznego rodzaju, prowadzonym za pomocą określonych sił i środków, które mogą być spożytkowane odpowiednio do zaistniałych sytuacji i potrzeb. Od owych sił i środków uzależnione są potencjalne możliwości prowadzenia walki.

Słowo "potencjalny" oznacza: "tkwiący w czymś i mogący wystąpić, ujawnić się w określonych warunkach, przez odpowiednie dzia-

łanie, lub też taki, w którym coś tkwi i może wystąpić w określonych warunkach, przypuszczalny, możliwy"[x]. Z kolei określenie: "potencjał" interpretowane jest jako: "zasób możliwości, mocy, zdolności wytwórczej tkwiący w jakiejś dziedzinie, np. gospodarczej, wojskowej. W tym znaczeniu mówi się o potencjale narodu lub potencjale obronnym danego państwa".[xx]

Skuteczne prowadzenie walki niezbrojnej jest możliwe jedynie w przypadku utrzymywania odpowiedniego do występujących zagrożeń potencjału. Potencjał walki niezbrojnej w sensie rzeczowym tworzą należycie zorganizowane, wyposażone i wyszkolone siły oraz całe społeczeństwo, w większym lub mniejszym stopniu angażowane do jej prowadzenia.

Z analizy przytoczonych wyżej określeń i pojęć wysnuć można trzy następujące wnioski:

1. Podane sformułowania są przydatne dla określenia potencjału walki niezbrojnej, będącego przedmiotem naszych rozważań.
2. Przez potencjał walki niezbrojnej rozumieć należy zarówno zasoby materialne, jak i niematerialne.
3. Zasoby materialne i niematerialne mogą być rozpatrywane i uwzględniane tylko jako potencjalne możliwości.

Można przyjąć, że przez potencjał walki niezbrojnej rozumieć będziemy całokształt możliwości materialnych oraz niematerialnych wykorzystanych do realizacji celów za pomocą nieorężnych środków i odpowiadających im sposobów.

---

x/ Zob. Słownik języka polskiego, wyd. PWN, Warszawa 1979, s.854.
xx/ Tamże, op.cit. s. 854.

Jeżeli wskazujemy na całokształt możliwości materialnych i niematerialnych, to zakładamy, że ów całokształt złożony jest z pewnych części /elementów/. Tąk więc potencjał walki niezbrojnej rozpatrywać można jako jedną /sumaryczną/ całość lub jako jego elementy składowe. Zaprezentowane wcześniej rodzaje walk niezbrojnych scharakteryzować można przez podanie dla każdego z nich odpowiednich definicji potencjału i przyjąć że:

a/ potencjał walki ekonomicznej stanowi całość możliwości jakie posiada państwo lub organizacja w dziedzinie gospodarczej, a zwłaszcza te z nich, które mogą być użyte w walce ekonomicznej:

b/ potencjał walki ideologicznej jest to ogół możliwości oddziaływania państwa lub organizacji na świadomość ludzi, szczególnie zaś tych które mogą być wykorzystane do walki ideologicznej;

c/ jako potencjał walki politycznej określa się zasób możliwości państwa lub organizacji, które mogą być wykorzystane do celów walki politycznej;

d/ za potencjał walki informacyjnej uznaje się te wszystkie możliwości państwa lub organizacji, które można wykorzystać do walki informacyjnej;

e/ potencjał walki naukowo-technicznej i technologicznej stanowi całokształt możliwości państwa lub organizacji, które można będzie skierować do walki na polu naukowym, technicznym i technologicznym;

f/ potencjałem walki psychologicznej są wszystkie możliwości państwa lub organizacji, które można wykorzystać w procesie walki psychologicznej;

g/ potencjał walki dyplomatycznej to całość możliwości jakie reprezentuje państwo lub organizacja, które mogą być użyte w walce dyplomatycznej.

Potencjał walki niezbrojnej jako całość, a także potencjały poszczególnych jej rodzajów nie są statyczne, a zatem nie stanowią zbioru wartości stałych. We wszystkich dziedzinach, w których odbywa się walka niezbrojna zachodzą bowiem nieustannie zmiany i przewartościowania. W związku z tym, zmianom ilościowym i jakościowym podlega potencjał walki niezbrojnej wraz ze wszystkimi jego elementami składowymi.

Sądzić należy, że pogłębiona analiza zagadnień związanych z potencjałem walki niezbrojnej, zwłaszcza ilościowe i jakościowe badanie struktury i funkcjonowania tegoż potencjału, okazać się może przedsięwzięciem tyleż samo pożytecznym, co interesującym. Szczególnie współcześnie, kiedy walka zbrojna coraz częściej wypierana jest i zastępowana przez różnorakie formy walki niezbrojnej, gdy posiadanie odpowiedniego potencjału w dziedzinie niezbrojnej staje się gwarancją bezpieczeństwa państwa, badaniom tej problematyki przyznać trzeba należne im miejsce.

2.3. Zadania i zasady walki niezbrojnej

Ciągłe a przy tym zróżnicowane i stale się zmieniające zagrożenia narodu powodują konieczność przeciwdziałania im drogą realizacji określonych zadań. Przy ich wykonywaniu niezbędne jest kierowanie się racjonalnymi, sprawdzonymi zasadami, zapewniającymi skuteczność działania.

Występowanie określonych zagrożeń, będących w znacznej mierze konsekwencją prowadzenia walki niezbrojnej, powoduje konieczność przygotowania się do niej z odpowiednim wyprzedzeniem, uwzględniającym nie tylko już widoczne, lecz i zarysowujące się /prawdo-

podobne w przyszłości/ niebezpieczeństwa, którym trzeba się będzie przeciwstawić. Wyprzedzenie niezbędne jest z uwagi na to, że proces przygotowań charakteryzuje się określoną inercją, wynikającą między innymi z trudności dokonania pożądanych przekształceń w sferze materialnej oraz w świadomości ludzi /zwłaszcza, gdy dotyczy to zagrożeń jeszcze bezpośrednio nie odczuwalnych/, a także z ograniczonej możliwości wpływania na te przekształcenia. Znacznie łatwiejsze wydaje się być przygotowanie instytucji państwa, ze względu na możliwość sterowania działalnością ich struktur.

Przeciwdziałanie zagrożeniom narodu w poszczególnych dziedzinach ma swoją specyfikę, wynikającą z właściwości tych dziedzin, a także stopnia ich powiązań z innymi. Trzeba mieć przy tym na uwadze możliwość występowania zagrożeń zewnętrznych i wewnętrznych wzajemnie ze sobą powiązanych. Wszystko to powoduje, iż przeciwdziałanie zagrożeniom przybiera niezwykle skomplikowany charakter i wymaga uwzględnienia różnorodnych czynników mających wpływ na ich właściwości.

2.3.1. Zadania walki niezbrojnej

Aby skutecznie prowadzić walkę niezbrojną z przeciwnikiem, niezależnie od penetrowanej dziedziny, sposobu działania przeciwnika oraz stopnia szkodliwości tego działania, konieczne jest jego wykrywanie. Zadania w tym zakresie realizują różnorodne instytucje powołane do analiz sytuacji w poszczególnych dziedzinach, w tym także wyspecjalizowane organa wywiadowcze. Chodzi między innymi o wykrywanie zamiarów i poczynań przeciwnika co do zawieranych między państwami umów: naukowych, technicznych, gospodarczych i innych/, a także wykrywanie nowych tendencji społeczno-politycz-

nych, które w przyszłości mogą powodować zagrożenie i być wykorzystane ze szkodą dla innych. Brak rozeznania w tego typu poczynaniach utrudnia, a niekiedy wręcz uniemożliwia podejmowanie odpowiednich przeciwdziałań, stawiając naród w niekorzystnej sytuacji wobec innych. W każdej zatem dziedzinie konieczne jest utrzymywanie odpowiednich organów, których zadaniem byłoby wykrywanie działań mogących szkodzić interesom narodu.

Do następnej grupy zadań należy ujawnienie poczynań przeciwnika. Realizowane jest ono w sposób wybiórczy lub pełny, w zależności od celów i zaistniałych warunków. Niektóre przy tym poczynania przeciwnika mogą być szczególnie eksponowane i upowszechniane, inne zaś przemilczane. Z reguły gdy odbiorcą informacji jest własne społeczeństwo, akcentuje się inne informacje aniżeli wówczas, gdy jest nim społeczeństwo przeciwnika. Zadania w tym zakresie spełniają przede wszystkim wyspecjalizowane organa masowego przekazu, które w większym lub mniejszym stopniu przyczyniają się do realizacji polityki korzystnej dla interesów narodu. Współcześnie, gdy wzrasta świadomość narodów w odniesieniu do istniejących lub perspektywicznych zagrożeń, zaś powszechność dostępu do informacji jest coraz większa, problem ujawniania lub przemilczania informacji o celach, a zwłaszcza o działaniach, które mogą narodowi szkodzić, jest zadaniem niezwykle ważnym, gdyż wywołuje określone motywacje i postawy ludzi sprzyjające lub utrudniające osiąganie zakładanych celów.

Samo wykrycie i ujawnienie poczynań przeciwnika szkodzących interesom narodu nie spełni swej roli, jeśli informacja nie zostanie skomentowana w sposób demaskujący szkodliwość tychże poczynań. Demaskowaniem muszą się więc zająć odpowiednie wyspecjalizowane organa propagandy, które przygotowałyby informacje przekonujące

społeczeństwo /zarówno własnego, jak i przeciwstawnego państwa/ o szkodliwości określonych działań.

Realizacja wymienionych powyżej zadań, chociaż ważna i niezbędna, nie przyniesie jednak oczekiwanych efektów bez skutecznego przeciwdziałania szkodliwym poczynaniom przeciwnika. W każdej dziedzinie to przeciwdziałanie będzie miało inny charakter dostosowany do zaistniałych warunków oraz założonych celów. Na przykład w dziedzinie propagandowej mogą to być przeciwdziałania zmierzające do ograniczenia przepływu szkodliwych treści; w dziedzinie społeczno-politycznej może to być zakaz handlu narkotykami, bronią; w dziedzinie gospodarczej przeciwdziałanie może przybrać postać uniezależnienia się od dostaw surowców i technologii z jednego tylko państwa, wprowadzenia zakazu importu określonych dóbr lub nałożenia znacznych ceł na towary, których sprowadzenie hamuje rozwój rodzimego przemysłu.

Walkę niezbrojną można prowadzić defensywnie lub ofensywnie. Walka niezbrojna prowadzona w sposób defensywny polega na przeciwstawianiu się szkodliwym dla narodu poczynaniom przeciwnika w celu jego odstąpienia od takich działań. Prowadzenie niezbrojnej walki w sposób defensywny polega głównie na wykrywaniu szkodliwych działań przeciwnika, ich ujawnianiu, demaskowaniu i neutralizowaniu.

Niezależnie od obserwowanych w ostatnich latach trendów, należy się w dalszym ciągu liczyć z istnieniem sił, które będą dążyć do osiągania swych celów drogą prowadzenia walki niezbrojnej w sposób ofensywny. Ofensywny sposób prowadzenia walki niezbrojnej charakteryzuje dążność do wymuszania na przeciwstawnej stronie rozwiązań dla niej niekorzystnych, drogą zastosowania zasad i metod postępowania powszechnie nie akceptowanych.

Do zadań o charakterze ofensywnym zaliczyć można:

- opracowywanie rozwiązań niekorzystnych dla przeciwnika;
- włączanie się w działania strony przeciwstawnej w celu ich dezorganizacji, a co najmniej kontrolowania;
- narzucanie rozwiązań niezgodnych z interesami strony przeciwnej /wykorzystując posiadaną przewagę w danej dziedzinie/.

Opracowywanie różnego rodzaju rozwiązań niekorzystnych dla przeciwnika jest jednym z podstawowych zadań walki niezbrojnej prowadzonej w sposób ofensywny. Liczyć można przy tym na brak orientacji przeciwnika w danej dziedzinie, na pozyskanie określonych sił przeciwstawnej strony dla proponowanych rozwiązań itd. Przykładem tego rodzaju działań mogą być propozycje spłat zadłużenia kosztem radykalnego obniżenia poziomu konsumpcji, kierowanie szkodliwych odpadów przemysłowych do krajów rozwijających się, sprzedaż przestarzałych licencji, wspieranie waśni narodowych w celu osłabienia przeciwnika itp. Przeciwdziałanie takim poczynaniom wymaga od organów państwa doskonałej orientacji we wszystkich dziedzinach.

Jednym z bardziej skutecznych zadań realizowanych w trakcie niezbrojnej walki jest bezpośrednie lub pośrednie /poprzez inne organizacje i państwa/ włączenie się w działanie przeciwnika. Jest ono szczególnie pieczołowicie kamuflowane, często z zastosowaniem wielu pozorowanych działań mających zmylić przeciwnika co do rzeczywistych intencji prowadzącego ofensywnie walkę niezbrojną.

Prowadzenie niezbrojnej walki w sposób ofensywny realizuje się także drogą narzucania stronie słabszej niekorzystnych rozwiązań w różnych dziedzinach, a zwłaszcza społeczno-politycznej i ekonomicznej. Przykładem mogą tu być działania monopoli narzucających rozwijającym się państwom ceny na surowce niewspółmierne do kosz-

tów ich pozyskiwania, udzielanie pożyczek finansowych na lichwiarski procent itp. Do zupełnie jawnych sposobów prowadzenia ofensywnej walki niezbrojnej należy zaliczyć zrywanie umów międzynarodowych, stosowanie zakazu eksportu technologii uznanych za strategiczne, naciski na inne państwa w celu izolacji przeciwnika, wykorzystywanie różnych organizacji międzynarodowych do narzucania niekorzystnych dla przeciwnika warunków działania oraz wiele innych. Narody mogą jednak w sposób gwałtowny przeciwstawić się jawnemu naciskowi, dlatego też ten sposób prowadzenia walki niezbrojnej stosuje się z dużym umiarem.

Współcześnie, gdy możliwości osiągania celów drogą zbrojną stają się coraz mniejsze, szczególną uwagę poświęca się prowadzeniu walki niezbrojnej nie tylko z przeciwnikiem zewnętrznym, ale i wewnętrznym. Trzeba podkreślić, że walka niezbrojna prowadzona z przeciwnikiem wewnętrznym jest niekiedy trudniejsza aniżeli z przeciwnikiem zewnętrznym, gdyż w społeczeństwie często występują rozbieżne interesy oraz podziały na tle ideologicznym, społecznym, ekonomicznym i innych. Wspólne natomiast dla całego narodu zagrożenie zewnętrzne jednoczy wysiłki wszystkich grup społeczno-politycznych, a więc ułatwia w określonym stopniu prowadzenie walki niezbrojnej.

2.3.2. Zasady walki niezbrojnej

Skuteczność każdej walki jest między innymi uzależniona od respektowania racjonalnych, wielokrotnie w przeszłości sprawdzonych zasad. Są to zasady ogólne, odnoszące się do wszelkiego rodzaju działań, oraz szczegółowe - dotyczące określonych ich dziedzin. Zasady ogólne są zbliżone do prakseologicznych zasad racjonalnego działania, w wielu punktach można uznać je za tożsame, szcze-

gółowe natomiast są ściśle związane z konkretną dziedziną działalności, a zatem i bardziej specyficzne.

Zasady ogólne, stanowiące wskazówki do praktycznego działania we wszystkich dziedzinach walki niezbrojnej powinny być stosowane łącznie, wszystkie bowiem właściwości tej walki są ze sobą ściśle powiązane i wzajemnie uzależnione. Wyróżnić można co najmniej następujące ogólne zasady walki niezbrojnej:

- celu;
- skupienia wysiłków;
- aktywności;
- jedności kierowania;
- współdziałania;
- pozyskiwania sprzymierzeńców;
- wiarygodności działań;
- skrytości.

Wśród zasad ogólnych na plan pierwszy wysuwa się określenie celu prowadzonej walki niezbrojnej. Wybór właściwego celu ma ważne znaczenie ze względu na to, iż wpływa na przebieg i rezultaty każdego działania. On wyznaczać będzie np. wielkość sił i środków wydzielanych na prowadzenie niezbrojnej walki, sposoby przeciwdziałania zagrożeniom itp. Zmiana celu ogólnego, podobnie jak i celów szczegółowych jest oczywiście możliwa, jednakże w każdym przypadku powodować będzie straty, a także zmniejszy skuteczność działania.

Kolejną zasadą walki niezbrojnej jest skupienie wysiłków na rozwiązywaniu zadań sprzyjających osiągnięciu celu ogólnego. Zsynchronizowanie działań w poszczególnych dziedzinach pod względem zastosowanych sił i środków, terminu, intensywności działań itp. jest procesem niezwykle złożonym, zwłaszcza jeśli uwzględ-

nimy, iż w każdej z nich można się liczyć z różnymi formami przeciwdziałania, a zagrożenia nie są stabilne, nasilają się lub zanikają w zależności od różnych czynników nie dających się zawczasu z całą pewnością określić.

Dla osiągnięcia celu walki niezbrojnej niezbędna jest aktywność zaangażowanych w nią sił. Polega ona przede wszystkim na: uprzedzaniu przeciwników w podejmowaniu działań; natychmiastowym reagowaniu na ich poczynania; dążeniu do stałego utrzymania inicjatywy; narzucaniu przeciwnikom sposobu, czasu i miejsca prowadzonej walki; stworzeniu dogodnych dla siebie, a niekorzystnych dla przeciwników warunków działania; wykorzystania otoczenia dla uzyskiwania założonych celów. Aktywnie można prowadzić walkę niezbrojną zarówno broniąc się, jak i atakując oraz wykorzystując posiadane siły i środki w sposób oszczędny lub wydajny, nasilając lub zmniejszając jej natężenie stosownie do zaistniałych warunków.

Niezwykle istotną zasadą walki niezbrojnej jest jedność kierowania realizacją zadań w różnych dziedzinach, z reguły ściśle ze sobą powiązanych. Walka z przeciwnikiem w sferze społecznej musi więc uwzględniać rezultaty walki w sferze ekonomicznej, ta ostatnia nie może pomijać sytuacji międzynarodowej itp. Przy rozwiązywaniu poszczególnych problemów należy też uwzględniać sposoby działania różnych przeciwników, często wynikające z ich odmiennych interesów, które zresztą można wykorzystywać dla osiągania założonych celów.

W walce niezbrojnej stale dochodzi do zmiany układu sił, co jest rezultatem nieuniknionych przemian w świecie. Ważne jest więc współdziałanie, wyrażające się w zawieraniu korzystnych sojuszy oraz jednoczesnym przeszkadzaniu w tym stronie przeciwnej. Realizując tę zasadę trzeba niekiedy w określonych dziedzi-

nach rezygnować z dążenia do osiągnięcia celów drugorzędnych, godzić się na kompromisy, iść na ustępstwa w imię celów nadrzędnych itp. Chodzi o takie oddziaływanie, aby możliwie najwięcej osób po stronie przeciwnej zmieniło swoje poglądy i cele, zajęło pozycje bierne bądź nawet przyjazne. Oprócz tego ważne jest zyskiwanie sprzymierzeńców w bliższym i dalszym otoczeniu, pozyskiwanie ich w zespołach przeciwników potencjalnych /przewidywanych, zakładanych/. Uważa się, że zabiegi te mają duże znaczenie, gdyż przygotowują "teren działań" na przyszłość. Wśród sprzymierzeńców wyróżnić można świadomie działających na rzecz zespołu, który ich pozyskał, oraz nieświadomych /tj. takich, którzy sądzą, że działają na korzyść zespołu, faktycznie go osłabiając/. Inaczej na ogół pozyskuje się sprzymierzeńców świadomych, a inaczej nieświadomych. Inne są też metody pozyskiwania sprzymierzeńców na skalę masową, a inne sprzymierzeńców, którzy są liderami /przywódcami/ wewnątrz zespołu. Na ogół pozyskiwanie sprzymierzeńców odbywa się nie w sposób bezpośredni, lecz pośredni; realizowane ono może być już w toku prowadzenia walki niezbrojnej, jak też jeszcze przed jej rozpoczęciem. Jest to działanie wymagające szczególnej skrytości, aby faktyczne zamiary były rozpoznane możliwie najpóźniej.

Osiągnięcie zakładanego celu w dużym stopniu zależy od wiarygodności poczynań zarówno wobec sojuszników, jak i przeciwników. Jest to ważna zasada działań we wszystkich dziedzinach walki niezbrojnej. Wiarygodność działań w stosunku do sojuszników polega przede wszystkim na uwzględnieniu ich ogólnych interesów oraz dotrzymywaniu umów i zobowiązań nawet w sytuacjach kryzysowych. Jest oczywiste, że wraz ze zmianami sytuacji w określonych dziedzinach celowe, a nawet konieczne stają się przekształcenia

dotychczasowych powiązań, jednak zabiegi podejmowane w tych dziedzinach nie mogą zmierzać do wykorzystania uzyskanych w wyniku współdziałania korzyści dla szkodzenia interesom sojuszników. W stosunku do przeciwników wiarygodność postępowania osiąga się głównie przez podejmowanie działań uwzględniających rzeczywiste możliwości przeciwstawnych stron, a także konsekwentną ich realizację. Podejmowanie nie do końca przemyślanych poczynań, a także ich częsta zmiana, w dużym stopniu zmniejszają wiarygodność działań wobec przeciwnika.

Jedną z ważniejszych jest zasada skrytości walki niezbrojnej. Może ona być zastosowana wobec przeciwnika, otoczenia, a nawet własnego zespołu. W każdym z tych przypadków zasada ta inaczej będzie realizowana, różne też będą metody jej praktycznego zastosowania w poszczególnych dziedzinach walki niezbrojnej /np. dezinformacja przeciwnika, zakaz ujawniania podejmowanych działań we własnych zespołach/.

Przedstawione powyżej ogólne zasady prowadzenia walki niezbrojnej mają zastosowanie we wszystkich dziedzinach działalności państwa i grup społecznych, w każdej z nich można ponadto wyróżnić i z powodzeniem zastosować zasady szczegółowe. Na przykład: w dziedzinie psychologicznej sprawdzoną zasadą jest wielokrotne podawanie określonych informacji /podobnie jak w nauczaniu/, w dziedzinie ekonomicznej - utrzymywanie stosunków z wieloma państwami, uniezależniające od jednego tylko partnera, czy też nieprzekraczanie określonego pułapu zadłużenia itp. Takich szczególnych zasad jest w każdej dziedzinie wiele, a ich sformułowanie stanowi jedno z podstawowych zadań specjalistów poszczególnych dziedzin.

3. ZWIĄZKI I ZALEŻNOŚCI MIĘDZY BEZPIECZEŃSTWEM NARODOWYM A WALKĄ NIEZBROJNĄ

Wzajemne powiązania występujące w życiu społecznym, podobnie zresztą jak w całej przyrodzie, są powszechnie znane i uznawane. W rozdziale tym zamierzamy przedstawić niektóre tylko podstawowe związki i zależności występujące między bezpieczeństwem narodowym a walką niezbrojną.

W pierwszej kolejności celowe wydaje się uzyskanie odpowiedzi na następujące pytania:

- czy i w jakim stopniu bezpieczeństwo narodowe zależy od faktu podjęcia walki niezbrojnej z przeciwnikiem;
- jakie zagrożenia bezpieczeństwa narodowego determinują konieczność podjęcia walki niezbrojnej?
- czy można określić stopień zagrożenia bezpieczeństwa narodowego, który by zmuszał do podjęcia walki niezbrojnej?

Jak wskazywaliśmy już w poprzednich rozdziałach, bezpieczeństwo narodowe można zapewnić nie tylko, a nawet nie przede wszystkim, drogą walki /w tym również niezbrojnej/. Współpraca, współdziałanie, a nawet współzawodnictwo - nie szkodzące interesom innych narodów, warstw społecznych, grup etnicznych, religijnych - są o wiele bardziej skutecznym sposobem zapewnienia bezpieczeństwa narodowego aniżeli walka - w tym nawet niezbrojna. Doświadczenia historyczne i praktyka współczesna wskazują jednakże, iż niektórych sprzeczności, tkwiących w umysłach ludzi i w istniejących stosunkach społecznych, nie można wyeliminować inną aniżeli walka drogą. Jeśli więc podejmowane próby rozstrzygnięcia sprzeczności i sporów drogą negocjacji, wzajemnych ustępstw, kompromisów zmierzających do polubownego rozwiązywania nabrzmiałych problemów nie przynoszą efektów, gdy przeciwnik odrzuca propozycje rozwią-

zań i rozpoczyna walkę, pozostaje jej podjęcie. Powstrzymywanie się od niej, opóźnianie decyzji o takim ostatecznym sposobie działania z reguły mija się z celem, gdyż umożliwiają przeciwnikowi lepsze przygotowanie się, ułatwiając mu wybór czasu, miejsca, środków, a także sposobów szkodliwych dla nas działań.

Powzięcie decyzji o walce z przeciwnikiem - niezależnie od tego, w jakiej dziedzinie miałaby się ona toczyć /ideologicznej, dyplomatycznej, społecznej, ekonomicznej czy innych/ - musi się jednakże odbyć z pełną świadomością konsekwencji: kosztów i efektów oraz zmian w innych dziedzinach życia społecznego, a także w bliższym i dalszym otoczeniu, które mogą przesądzić o całościowo rozumianym bezpieczeństwie narodowym.

Decydując się na podjęcie walki niezbrojnej, trzeba przede wszystkim uwzględnić własny i przeciwnika potencjał, warunkujący możliwość i charakter prowadzonych działań w danej, a także w innych dziedzinach, na które może się rozprzestrzenić walka. Trzeba też uwzględnić ewentualną reakcję sił dotychczas neutralnych, które włączając się mogą zmienić stosunek potencjałów walki niezbrojnej na korzyść jednej lub drugiej strony.

Oceniając potencjały walki niezbrojnej /własny i przeciwnika/, trzeba mieć na uwadze ich przydatność do tego rodzaju działań. Wykorzystywane w procesie współpracy czy współzawodnictwa /na przykład w dziedzinie gospodarczej/ bogactwa naturalne, system polityczny czy gospodarczy mogą okazać się mało przydatne do prowadzenia walki niezbrojnej w tejże dziedzinie. Konieczne staje się zgromadzenie zapasów strategicznych /na przykład ropy naftowej/, zapewnienie zdolności produkcyjnej zakładów przemysłowych, odpowiedniej liczby siły roboczej itp. Potencjał walki niezbrojnej powinien się więc cechować większą gotowością do użycia, od-

pornością na działanie przeciwnika aniżeli potencjał współpracy czy współzawodnictwa.

Analizując potencjały walki niezbrojnej trzeba brać pod uwagę nie tylko wskaźniki ilościowe i jakościowe ich materialnych składników, lecz także cechy osobowościowe ludzi, którzy będą je wykorzystywać. Ważna jest więc wiarygodność podejmowanych działań, determinacja w osiąganiu zakładanych celów, sprawność wynikająca z poziomu wykształcenia, posiadanego doświadczenia itp. Wszechstronna analiza potencjałów walki niezbrojnej, oparta współcześnie już na wielorakich symulacjach komputerowych - które wskazywałyby, czy w rezultacie podjętej walki bezpieczeństwo narodowe wzrośnie, pozostanie na poziomie nie zmienionym czy się zmniejszy - jest podstawowych warunkiem powzięcia uzasadnionej decyzji.

Stopień zagrożenia bezpieczeństwa narodowego w każdej dziedzinie może być różny, a przy tym ciągle się zmienia. Powoduje to, że wszystkie rodzaje zagrożenia bezpieczeństwa narodowego powinny być rozpatrywane w ścisłym ze sobą związku. W rezultacie tak prowadzonych analiz można stwierdzić, że w jednych dziedzinach warto podejmować walkę niezbrojną z przeciwnikiem, w innych zaś współpracować czy też rywalizować. Walkę niezbrojną podejmuje się wówczas, gdy zagrożenie nie może być wyeliminowane innymi sposobami i gdy dotyczy żywotnej dla bezpieczeństwa narodowego dziedziny. Określenie takiego stanu rzeczy nie jest oczywiście łatwe, gdyż trzeba brać pod uwagę wiele różnorodnych czynników, określić ich wpływ na pozostałe, uwzględnić nie tylko czynniki zależne od własnych i przeciwnika możliwości, lecz także nie dające się z reguły przewidzieć zachowania nie zaangażowanych dotąd sił.

Podjęcie walki niezbrojnej może być w jednym wypadku spowodowane ograniczeniem możliwości reagowania na powstałą sytuację,

w innym - koniecznością całkowitego podporządkowania się przeciwnikowi, całkowitą kapitulacją. Określenie stopnia zagrożenia bezpieczeństwa narodowego uzasadniającego podjęcie walki niezbrojnej jest zadaniem trudnym, wymagającym rzetelnej wiedzy o przebiegu zachodzących wewnątrz i na zewnątrz kraju procesów, które już szkodzą narodowi lub mogą zaszkodzić w dającej się przewidzieć przyszłości. Trudność ta wynika zwłaszcza ze sprzeczności występujących w każdym narodzie, z partykularnych często interesów poszczególnych warstw społecznych i grup mających na względzie swe własne korzyści i stale ze sobą konkurujących. Powoduje to różnice poglądów co do tego, czy warto poświęcać określone dobra, wartości w walce o osiągnięcie innych przez siebie nie docenianych /np. poświęcenie dóbr ekonomicznych dla zapewnienia niepodległości czy integralności terytorialnej państwa/.

Coraz większe wzajemne uzależnienie bezpieczeństwa poszczególnych narodów /np. w dziedzinie ekologicznej, ekonomicznej i innych/ powoduje ograniczanie stosowania walki niezbrojnej zmierzającej do szkodzenia innym, a jednocześnie upowszechnianie się walki o wspólne dobro, o zwiększenie świadomości istniejących zagrożeń ekologicznych, o eliminowanie patologii społecznych /narkomanii, nienawiści rasowych itp./.

Bezpieczeństwo narodowe może być zagrożone bezpośrednio /np. utratą niepodległości, upadkiem gospodarczym/ lub pośrednio - przez dążenie przeciwstawnych sił do ograniczania sfer wpływów innych narodów, osłabienia ich możliwości rozwoju. Zagrożenia bezpośrednie są stosunkowo łatwo dostrzegane i walka z nimi jest z reguły popierana przez zdecydowaną większość społeczeństwa. W drugim przypadku walka nie zawsze zyskuje aprobatę większości, a ponadto wywołuje wiele podziałów, prowadzi do wewnętrznego rozbicia narodu, a tym samym zmniejszenia jego bezpieczeństwa.

Przedstawiony wyżej wpływ bezpieczeństwa narodowego na charakter walki niezbrojnej odzwierciedla jedną tylko stronę związków i zależności, jakie się między nimi kształtują. Z drugiej bowiem strony toczona walka niezbrojna wpływa bezpośrednio na stan bezpieczeństwa narodowego.

Wpływ walki niezbrojnej na bezpieczeństwo narodowe może być zróżnicowany, w zależności od celu, okoliczności, czasu prowadzenia, podmiotu oddziaływania, używanych środków oraz charakterystycznych cech konkretnego rodzaju walki niezbrojnej.

Od przyjętego celu walki niezbrojnej zależą: podmiot oddziaływania oraz stosowane środki i metody walki. Wszystkie zaś wymienione wyżej czynniki /uwarunkowania/ pozostają w ścisłej relacji do czasu i okoliczności, w jakich walka niezbrojna jest prowadzona.

Celem walki niezbrojnej jest, najogólniej rzecz ujmując, zapobieganie zagrożeniom bezpieczeństwa narodowego, jego utrzymanie na dotychczasowym poziomie lub przywrócenie, gdy zostanie już utracone.

Z punktu widzenia czasu i okoliczności prowadzenia walki niezbrojnej, przyjmijmy, że może ona być realizowana w następujących dwóch uwarunkowaniach czasowo-sytuacyjnych:
- w okresie pokoju i w czasie bezpośredniego zagrożenia wojną;
- podczas trwania działań wojennych /zbrojnych/.

Zestawiając ze sobą nakreślony wyżej cel walki niezbrojnej oraz jej uwarunkowania, można stwierdzić, że w okresie pokoju i w czasie przygotowań do wojny będziemy mieli do czynienia z zapobieganiem zagrożeniom bezpieczeństwa narodowego lub z próbami utrzymania go na dotychczasowym poziomie. Z kolei podczas trwania działań wojennych walka niezbrojna toczyć się może również o

utrzymanie zagrożenia bezpieczeństwa narodowego przynajmniej na poziomie z chwili wybuchu wojny, a najczęściej trzeba będzie walczyć o przywrócenie już utraconego bezpieczeństwa narodowego. W takim właśnie ujęciu przedstawiony zostanie wpływ zasadniczych rodzajów walki niezbrojnej na bezpieczeństwo narodowe. I tak oto:

1. Walka ekonomiczna wpływa na poziom bezpieczeństwa narodowego o tyle i w taki sposób, iż:
   - w czasie pokoju od stopnia skuteczności tej walki zależy stan bazy materialnej, bezpośrednio kształtującej stopień gotowości ekonomicznej państwa do obrony własnych interesów. Gotowość ekonomiczna warunkuje m.in. utrzymanie odpowiednich środków dla sił zbrojnych /zarówno pod względem ich ilości, jak i jakości/;
   - w czasie działań wojennych od stopnia efektywności walki ekonomicznej zależy możliwość skutecznego szkodzenia przeciwnikowi /np. by nie mógł on zaspokajać swoich potrzeb z własnych lub zewnętrznych źródeł/.

2. Walka ideologiczna, psychologiczna i informacyjna wpływają na poziom bezpieczeństwa narodowego:
   - w okresie pokoju poprzez szerzenie odpowiednich idei i wartości pozwalających oddziaływać na psychikę pojedynczych ludzi i całych zespołów. W wyniku tego oddziaływania można podnieść morale społeczeństwa, które zapewni motywację do zwiększonego wysiłku w każdej dziedzinie życia społecznego i zapobiegnie obniżeniu morale na skutek analogicznych zabiegów przeciwnika;
   - podczas trwania wojny poprzez intesyfikację i zróżnicowanie oddziaływań na przeciwstawne społeczeństwa pozwalająca na utrzymywanie lub osiąganie przewagi nad przeciwnikiem w wymienionych dziedzinach.

3. W ramach walki geofizycznej można oddziaływać na przeciwnika:
   - w czasie pokoju przez zapewnienie /utrzymanie/ niczym nie zakłóconego stanu atmosfery, środowiska wodnego i skorupy ziemskiej - jako elementów przesądzających o harmonijnym rozwoju państwa i życia społeczeństwa;
   - w okresie wojny usuwanie wszelkich anomalii, jakie spowodował przeciwnik na naszym terytorium, tzn. w atmosferze, środowisku wodnym i w skorupie ziemskiej. Są to relacje dwustronne.
4. W walce dyplomatycznej, chodzi szczególnie:
   - w czasie pokoju o doprowadzenie do politycznej izolacji ewentualnego przeciwnika, przy jednoczesnym pozyskaniu sobie jak największej liczby sojuszników;
   - podczas działań wojennych w drodze intensyfikacji zabiegów dyplomatycznych, o odizolowanie polityczne przeciwnika przy równoczesnym zjednywaniu sobie sprzymierzeńców. Efekty takiej "ofensywy" dyplomatycznej zależeć będą w równej mierze od aktywności podejmowanych działań jak i trafności wyboru kierunków przedsięwziętych starań i zabiegów.
5. W ramach walki naukowo-technicznej i technologicznej:
   - w okresie pokoju przez nakłonienie domniemanego przeciwnika do wprowadzenia /zakupu/ u siebie i preferowania takich rozwiązań naukowych, technicznych i technologicznych, które pozwolą /umożliwią/ chociaż częściową kontrolę nad jego rozwojem;
   - w czasie wojny przez skuteczne zablokowanie dostępu do tych technik, technologii oraz rozwiązań naukowych, które mógłby on wykorzystać w walce zbrojnej przeciwko nam.

Zagadnieniem nie mniej ważnym od przedstawionych, jest kwestia hierarchii poszczególnych rodzajów walki niezbrojnej z punktu widze-

nia osiągnięcia określonego stanu bezpieczeństwa narodowego. Z całą pewnością na plan pierwszy wysunąć należy walkę ekonomiczną, zaś jeżeli chodzi o wpływ pozostałych rodzajów walk nieoręż-nych na zachowanie bezpieczeństwa narodowego, to niezbędne są w tym zakresie badania, które np. pozwoliłyby odpowiedzieć na pytanie jaki rodzaj walki /jakie rodzaje/ niezbrojnej zastosować w określonych okolicznościach politycznych, gospodarczych, społecznych i militarnych, aby zwiększyć swoje bezpieczeństwo narodowe. Problem jest na tyle aktualny i pilny, że warto podjąć wysiłki badawcze w tym kierunku, zwłaszcza w aktualnej sytuacji w Europie i w świecie.

ZAKOŃCZENIE

Przedstawione w niniejszym opracowaniu poglądy nie pretendują do w pełni uzasadnionych, są niekiedy kontrowersyjne, na co zwrócono uwagę w trakcie przeprowadzonego konwersatorium.

Niezmiernie ważną obecnie sprawą jest uzyskanie odpowiedzi na pytanie: czy we współczesnym świecie, gdy uzyskuje sobie prawo obywatelstwa pojęcie "wspólnego bezpieczeństwa", walka niezbrojna ma przyszłość, czy jest ona niezbędna w dobie pogłębiających się współzależności i rozszerzającej się integracji narodów? Wydaje się, że okres w którym obca będzie narodom agresja, chęć dominacji i destrukcji jest jeszcze odległy, a bezpieczeństwo narodowe jeszcze przez długi czas będzie mogło być zapewnione drogą rzeczywistej walki, w tym również niezbrojnej. Już obecnie jednak można dostrzec, iż doszliśmy do takiego etapu rozwoju w którym chęć podboju, dominacji, destrukcji, realizowanych nawet w drodze działań niezbrojnych, będzie coraz mniej akceptowana.

Zmieniająca się sytuacja społeczno-polityczna świata, nasze interesy i bezpieczeństwo narodowe wymagają rozwijania zapoczątkowanych przez autorów opracowania badań. W szczególności konieczne staje się podejmowanie prac stosowanych odnoszących się do poszczególnych dziedzin bezpieczeństwa narodowego, a także zasygnalizowanych tylko form przeciwstawiania się różnego rodzaju zagrożeniom.

Akademia Obrony Narodowej, której głównym celem jest prowadzenie badań i nauczania problematyki działań zbrojnych, nie pozostawia na uboczu wszystkich innych aspektów bezpieczeństwa narodowego, ściśle związanych z zagrożeniem militarnym. W sytuacji gdy brak jest instytucji naukowej zajmującej się w sposób kompleksowy problematyką bezpieczeństwa narodowego, podjęliśmy się badań z

z tego zakresu sądząc, że pozwoli to na wypracowanie najbardziej racjonalnych rozwiązań, dobrze służących potrzebom naukowym i dydaktycznym naszej uczelni.

Załącznik nr 1

Podstawowe pojecia

Bezpieczeństwo narodowe

1. "Leksykon pokoju", Warszawa 1987s. 29.

- Poczucie pewności narodu w środowisku międzynarodowym, brak jego zagrożenia oraz ochrona przed zagrożeniem. W sensie ogólnospołecznym bezpieczeństwo obejmuje zaspokojenie potrzeb: istnienia, pewności przetrwania, stabilności, tożsamości /identyczności/, dobrobytu i zadowolenia. Oznacza więc zdolność narodu do ochrony jego wartości przed zagrożeniem zewnętrznym i wewnętrznym. Potrzeby i interesy bezpieczeństwa narodowego wyraża i realizuje jego organizacja polityczna, jaką jest państwo. W dobie obecnej charakterystyczna jest tendencja poszerzania treści pojęcia "bezpieczeństwo", i to zarówno jeśli chodzi o wartości podlegające ochronie, jak i środki tej ochrony. Prawie wyłącznie wojskowa płaszczyzna rozumienia tego pojęcia została poszerzona o sfery: polityczną, kulturalną, ekonomiczną. Jest to odbicie rosnącej współzależności różnych dziedzin życia społecznego współczesnych państw.

2. Bezpieczeństwo narodowe, a walki niezbrojne. Materiały z konwersatorium. Wyd. AON, 1991 rok.

a/ L.Mucha "Przez bezpieczeństwo narodowe rozumie się brak realnego zagrożenia, a także możliwość przeciwstawienia się już istniejącym lub mogącym wystąpić w przyszłości. Jest to również

przekonanie społeczeństwa o możliwości jego życia i rozwoju nie zakłóconego ekstremalnymi zdarzeniami".

b/ W. Stankiewicz. "Bezpieczeństwo narodowe jest to stan równowagi między zagrożeniem wywołanym możliwością zaistnienia konfliktu a potencjałem obronnym".

c/ W.Nikodemski. "Bezpieczeństwo narodowe - to ogół warunków i rozwiązań politycznych, społecznych, ekonomicznych itp., które chronią naród przed zjawiskami zagrażającymi jego istnieniu, niepodległemu bytowi, wolności i rozwoju, jak również ogół czynników, umożliwiających przeciwstawienie się wszystkim innym ewentualnym zagrożeniom".

d/ W.Bułka. "Bezpieczeństwo narodowe jest to pojęcie należące do kategorii społecznych; wyraża ono ocenę stopnia zaspokojenia podstawowych potrzeb ludzkich, takich jak: potrzeba istnienia, potrzeba stabilności, potrzeba tożsamości /identyczności/, potrzeba dobrobytu, potrzeba zadowolenia.

e/ T.Cepak. "Bezpieczeństwo - to pełne poczucie pewności egzystencji i tożsamości fizycznej, terytorialnej, materialnej narodu /państwa/ oraz równego partnerstwa w środowisku międzynarodowym".

3. A.D.Rotfeld. Międzynarodowe czynniki bezpieczeństwa Polski. Wyd. PWN, Warszawa 1986 s. 17.

W różnych definicjach bezpieczeństwa z reguły powtarzają się dwa wspólne elementy: "poczucie pewności" i "brak zagrożenia". Oba te elementy obejmują zarówno czynniki obiektywne i wymierne jak też subiektywne i ze swej istoty niewymierne. Utrudnia to naukową analizę i sformułowanie definicji, która wyrażałaby istotę rzeczy, obejmowała różne aspekty bezpieczeństwa międzynarodowego państwa i była użyteczna w badaniach.

4. M.T. Taylor. W pracy zbiorowej pod redakcją W.J. Taylora, Jr. Amerycan National Security: Policy and Process, Baltimore 1981, s. VII.

"Bezpieczeństwo narodowe jest nie tylko ochroną naszego narodu i terytorium przed fizyczną napaścią, lecz również ochroną - za pomocą różnych środków - żywotnych interesów ekonomicznych i politycznych, których utrata zagroziłaby żywotności i podstawowym wartościom państwa".

Potencjał walki - to całokształt możliwości materialnych posiadanych przez naród, państwo lub zespół ludzki, które mogą być wykorzystane drogą walki do realizacji ich celów.

Teoria walki - dział prakseologii zajmujący się wszelką walką, a nie tylko określonymi jej rodzajami, np. walką zbrojną, walką "na słowa".

Walka 1/ kooperacja negatywna przynajmniej dwóch sprawców, z których każdy stara się osiągnąć cel niezgodny z celem drugiego, przy czym wie o działaniu przeciwnika i przeciwdziała mu;

2/ wszystkie działania przynajmniej dwustopniowe /przy założeniu, że i zespół może być podmiotem/, w których przynajmniej jeden z podmiotów przeszkadza drugiemu

3/ kooperacja negatywna wzajemna, czyli wszelkie działania zbiorowe, w których biorą udział przynajmniej dwa układy, przy czym jeden z nich przeszkadza drugiemu. Układy te dążą do celów niezgodnych, o czym wzajemnie wiedzą, planując zaś swoje postępowanie uwzględniają działanie strony przeciwnej;

Walka niezbrojna - jest to całokształt działań dwóch podmiotów /państw, zespołów ludzkich/, wykorzystujących do realizacji

swoich przeciwstawnych celów wszystkie inne aniżeli orężne środki i sposoby podporządkowania sobie przeciwnika.

Wykorzystane materiały źródłowe

1. Bako Z.: Wojna ekonomiczna. MON, Warszawa 1983.

2. Kaczmarek J.: Wojna, pokój czy kataklizm atomowy. Warszawa 1987.

3. Konieczny J.: Cybernetyka walki. PWN, Warszawa. PWN, Warszawa 1981.

4. Kossecki J.: Cybernetyka społeczna. PWN, Warszawa 1981.

5. Kotarbiński T.: Z zagadnień ogólnej teorii walki. Wybór pism, t. I, Warszawa 1975.

6. Kotarbiński T.: Problematyka ogólnej teorii walki. /w:/ Hasło dobrej roboty. Warszawa 1968.

7. Krzysztofek K.: Komunikowanie międzynarodowe. PWN, Warszawa 1983.

8. Leksykon pokoju. Warszawa 1987.

9. Materiały z konwersatorium: Bezpieczeństwo narodowe a walka niezbrojna wyd. AON, Warszawa 1991.

10. Michnowski L.: Istota nowoczesnej wojny informacyjnej. WSNS. Warszawa 1984.

11. Michnowski L.: Kryzys społeczno-gospodarczy w Polsce i metody jego przezwyciężania w świetle modeli cybernetyki rozwoju. Warszawa 1989.

12. Międzynarodowe czynniki bezpieczeństwa Polski. Warszawa 1986.

13. Nauka o polityce. Warszawa 1984.

14. Podkowski A.: Walka ideologiczno-psychologiczna w okresie pokojowym. ASG WP. Warszawa 1986.

15. Pszczołowski T.: Mała encyklopedia prakseologii i teorii organizacji. Warszawa 1978.

16. Rudniański J.: O modelu konfliktowym społeczeństwa wychowującego. Referat na konferencję Polska 2000. Jabłonna 1979.

17. Słownik języka polskiego. PWN, Warszawa 1979.

18. Szczepański J.: O indywidualności. Instytut Wydawniczy Związków Zawodowych. Warszawa 1988.

19. Wasiutyński Z. O zasadach najmniejszego i największego wysiłku i współzawodnictwie. Prakseologia nr 39-40.

20. Wojna psychotroniczna. GZP WP. Warszawa 1986.

21. Wołkogonow D.: Wojna psychologiczna. MON, Warszawa 1986.

Druk AON nr 343/WW

Biblioteka Główna Akademii Obrony Narodowej
Nr ewid. 60396
II